របាយការណ៍ស្ដីពីសិទ្ធិមនុស្ស ឆ្នាំ ២០១៣

សេចក្ដីសង្ខេបរួម

ប្រទេសកម្ពុជាជាប្រទេសប្រកាន់របបរាជានិយមអាស្រ័យធម្មនុញ្ញ ដែលមានរដ្ឋាភិបាលមួយកើតចេញតាមរយៈការបោះឆ្នោតសភា ។ នៅក្នុងការបោះឆ្នោតកាលពីពេលថ្មីៗបំផុតនេះ ដែលរៀបចំធ្វើឡើងនៅថ្ងៃទី ២៨ ខែកក្កដា គណបក្សប្រជាជនកម្ពុជា (CPP) បានឈ្នះអាសនៈភាគច្រើន ក្នុងចំណោមអាសនៈរដ្ឋសភាចំនួន១២៣ អាសនៈ ។ អ្នកសង្កេតការណ៍អន្តរជាតិ និងអ្នកសង្កេតការមកពីអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលក្នុងស្រុកបានវាយតម្លៃថា ដំណើរការបោះឆ្នោតនេះមានប្រការខុសឆ្គងជាច្រើន ដែលរួមមានបញ្ហាបញ្ជីអ្នកបោះឆ្នោត លទ្ធភាពមិនស្មើគ្នាក្នុងការទទួលបានការផ្សព្វផ្សាយតាមប្រព័ន្ធឃោសនា និងការចេញប័ណ្ណអ្នកបោះឆ្នោតផ្លូវការបណ្តោះអាសន្នយ៉ាងច្រើនខុសធម្មតាអោយអ្នកបោះឆ្នោត។ អាជ្ញាធរក្តាប់ណែនលើកំលាំងសន្តិសុខ ដែលបានប្រព្រឹត្តបទល្មើសសិទ្ធិមនុស្ស។

ដំណើរការបោះឆ្នោតដែលមានខ្វះចន្លោះ និងគ្រប់គ្រងមិនបានល្អបានធ្វើអោយអ្នកមានសិទ្ធិបោះឆ្នោតក្នុងចំណោមយ៉ាងច្រើនមិនអាចបោះឆ្នោតបាន នៅក្នុងពេលបោះឆ្នោតជាតិ។ គណកម្មាធិការជាតិរៀបចំការបោះឆ្នោត (គជប) មិនបានដោះស្រាយចំណុចខ្សោយដែលត្រូវបានលើកឡើងដោយសង្គមស៊ីវិល និងអង្គការអន្តរជាតិ ទោះបីជាគេបានប្រាប់មុនយូរហើយក៏ដោយ។ ជាលទ្ធផល ផ្នែកសំខាន់ជាគន្លឹះនៃដំណើរការបោះឆ្នោតនៅមុន ក្នុងអំឡុងពេល និងក្រោយពេលបោះឆ្នោត ខ្វះតំលាភាព និងឯករាជ្យភាព។ គណបក្សសង្គ្រោះជាតិកម្ពុជា (CNRP) ដែលជាគណបក្សប្រឆាំង មិនព្រមចូលអង្គុយក្នុងសភាជាតិទេ រហូតទាល់តែគណបក្សដឹកនាំប្រទេសCPP យល់ស្របតាមការទាមទារមួយចំនួនរបស់ខ្លួនសិន ដែលក្នុងនោះរួមមានការស៊ើបអង្កេតចំពោះភាពមិនប្រក្រតីនៃការបោះឆ្នោត។ គណបក្ស CNRP បានធ្វើបាតុកម្មជាច្រើនលើកដើម្បីតវ៉ាចំពោះដំណើរការបោះឆ្នោត។ កំលាំងសន្តិសុខរបស់រដ្ឋាភិបាលបានឆ្លើយតបដោយរក្សាវត្តមានតិចតួច និងប្រកបដោយការទប់ចិត្ត នៅកន្លែងអនុញ្ញាតអោយធ្វើបាតុកម្ម។ ជនស៊ីវិល និងនគរបាលមួយចំនួនបានរងរបួស ហើយមានមនុស្សម្នាក់ត្រូវបានសំលាប់ នៅក្នុងពេលមានការប៉ះទង្គិចគ្នានៅកន្លែងបិទផ្លូវ ដែលស្ថិតនៅឆ្ងាយពីកន្លែងតវ៉ាធ្វើបាតុកម្ម។

ក្រៅពីដំណើរការបោះឆ្នោតដែលមានការខ្វះចន្លោះ បញ្ហាផ្នែកសិទ្ធិមនុស្សធំៗចំនួន ៣ គឺតុលាការគ្មានប្រសិទ្ធិភាពនិងមានលក្ខណៈនយោបាយ ការរឹតត្បិតលើសេរីភាពសារព័ត៌មាន និងសេរីភាពក្នុងការប្រមូលផ្តុំគ្នា និងការរំលោភធ្វើបាបអ្នកជាប់ពន្ធនាគារ។ ប្រព័ន្ធតុលាការខ្សោយ ដែលពេលខ្លះមិនបានផ្តល់ការ

កាត់ក្តីបានត្រឹមត្រូវ នៅតែជាបញ្ហាផ្នែកសិទ្ធិមនុស្សធំជាងគេមួយ។ តុលាការខ្វះធនធានមនុស្ស និងធនធានថវិកា ប្រព្រឹត្តអំពើពុករលួយ ហើយស្ថិតនៅក្រោមឥទ្ធិពលអ្នកនយោបាយ ទោះបីជាមានការដោះលែងករណីដែលមានការយកចិត្តទុកដាក់ខ្ពស់ក្តី។ តាមការរាយការណ៍មក កម្លាំងសន្តិសុខបានធ្វើឃាតមនុស្សតាមអំពើចិត្ត។ ជាញឹកញាប់ រដ្ឋាភិបាលជ្រៀតជ្រែកសេរីភាពក្នុងការជួបប្រជុំគ្នា ។ ការផ្សាយព័ត៌មានរបស់ផ្នែកសារព័ត៌មាន ពិសេសទូរទស្សន៍ ច្រើនតែផ្សាយលំអៀងទៅរកគណបក្សគ្រប់គ្រង។ ឆ្មាំគុក និងនគរបាលប្រព្រឹត្តមិនសមរម្យទៅលើអ្នកជាប់ឃុំ ដែលជាញឹកញាប់គឺដើម្បីគាបសង្កត់អោយសារភាព ចំណែកស្ថានភាពពន្ធនាគារមានលក្ខណៈយ៉ាប់ខ្លាំង ។ អ្នកតាមដានស្ថានភាពសិទ្ធិមនុស្សបានរាយការណ៍ពីការចាប់ខ្លួនមនុស្សមិនត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់ និងការឃុំខ្លួនមុនពេលជំនុំជម្រះក្តីមានរយៈពេលយូរ។

អំពើពុករលួយមានលក្ខណៈរីករាលដាល ស្ថាប័នផ្នែកសិទ្ធិមនុស្សរបស់រដ្ឋាភិបាល តាមការរាយការណ៍មក គឺគ្មានប្រសិទ្ធភាព ហើយការជួញដូរបុរស ស្ត្រី និងកុមារនៅតែមានជាបន្ត។ អំពើហឹង្សាក្នុងគ្រួសារ និងការរំលោភបំពានកុមារបានកើតមានឡើង ហើយការអប់រំសំរាប់កុមារមានមិនគ្រប់គ្រាន់ទេ។

រដ្ឋាភិបាលបានកាត់ទោសមន្ត្រីដែលបានប្រព្រឹត្តបទរំលោភ តែនិទណ្ឌភាពចំពោះអំពើពុករលួយ និងការរំលោភដទៃទៀតនៅតែមានជាបន្ត។

ផ្នែកទី១ ៖ ការគោរពភាពថ្លៃថ្នូររបស់មនុស្ស រួមទាំងសេរីភាពរួចផុតពី ៖

ក. ការដកហូតជីវិតតាមអំពើចិត្ត ឬដោយខុសច្បាប់

មានរបាយការណ៍តាមសារព័ត៌មានថា កងកម្លាំងសន្តិសុខបានធ្វើឃាតតាមអំពើចិត្ត ឬដោយខុសច្បាប់។ នៅថ្ងៃទី ១៥ ខែកញ្ញា មនុស្សម្នាក់ត្រូវបានបាញ់ស្លាប់នៅក្នុងអំឡុងពេលនៃការប៉ះទង្គិចរវាងកំលាំងសន្តិសុខ និងជនស៊ីវិល នៅកន្លែងបិទផ្លូវមួយ ក្នុងពេលដែលគណបក្ស CNRP ធ្វើការតវ៉ា។ អាជ្ញាធរមិនបានធ្វើការស៊ើបអង្កេតប្រកបដោយតំលាភាពទៅលើរឿងនេះទេ ហើយនៅថ្ងៃទី ១៨ ខែតុលាបានប្រើកំលាំងបំបែកមនុស្សមួយក្រុមដែលធ្វើការតវ៉ាប្រឆាំងនឹងការសំលាប់នោះ។ ក្រសួងមហាផ្ទៃគឺជាស្ថាប័នធំជាងគេរបស់រដ្ឋាភិបាលដែលទទួលបន្ទុកវាយតំលៃការសំលាប់ដោយកំលាំងសន្តិសុខ តែព្រឹត្តិការណ៍នៅថ្ងៃទី ១៥ កញ្ញាត្រូវបានពិនិត្យដោយគណបញ្ជាការសន្តិសុខអចិន្ត្រៃយ៍សំរាប់ការបោះឆ្នោត ដឹកនាំដោយឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី និងជារដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងមហាផ្ទៃ។

នៅថ្ងៃទី ២ មេសា នគរបាលឃុំម្នាក់នៅស្រុកចន្ទទ្រា ខេត្តស្វាយរៀងបានបាញ់សំលាប់បុរសអាយុ ២៨ ឆ្នាំម្នាក់ ឈ្មោះ រដ្ឋ សាម៉ាក់ នៅក្នុងអំឡុងពេលនៃការប៉ុនប៉ងបញ្ឈប់ការឈ្លោះគ្នាមួយក្នុងពិធីរាំវែកមួយ។ គ្មានការស៊ើបអង្កេតទៅលើការបាញ់សំលាប់នេះទេ ហើយនគរបាលនោះនៅធ្វើការដូចធម្មតា។ មានដំណោះស្រាយក្រៅតុលាការមួយ ក្រោយពីមន្ត្រីនគរបាលស្រុកផ្តល់សំណងជាលុយដល់គ្រួសារជនរងគ្រោះ។

ខ្មែរអ្នកកាប់ឈើខុសច្បាប់ឆ្លងកាត់ព្រំដែនបានប៉ះទង្គិចគ្នាជាមួយកំលាំងសន្តិសុខថៃនៅក្នុងឆ្នាំនៃរបាយការណ៍នេះ។ យោងតាមអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលខ្មែរមួយ កំលាំងសន្តិសុខថៃបានសំលាប់ពលរដ្ឋខ្មែរចំនួន ១៩ នាក់ នៅក្នុងឧប្បត្តិហេតុ ១៣ ដាច់ដោយឡែកពីគ្នាដោយគិតត្រឹមខែកញ្ញា។ រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាបានខិតខំបញ្ឈប់ពលរដ្ឋខ្លួនមិនអោយធ្វើសកម្មភាពបែបនេះ ហើយបានសុំអោយរដ្ឋាភិបាលថៃធ្វើការស៊ើបអង្កេត និងបញ្ឈប់ការសំលាប់ក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ តែមិនសូវទទួលបានជោគជ័យទេ។

ខ. ការបាត់ខ្លួន

គ្មានសេចក្តីរាយការណ៍ពីការបាត់ខ្លួនដោយសារមូលហេតុនយោបាយឡើយ។

គ. ការធ្វើទារុណកម្ម និងការប្រព្រឹត្ត ឬទណ្ឌកម្មបន្ទាបបន្ថោក អមនុស្សធម៌ ឬឃោរឃៅដទៃទៀត

រដ្ឋធម្មនុញ្ញហាមប្រាមទង្វើបែបនេះ តែការវាយតប់ និងទំរង់ដទៃទៀតនៃការធ្វើបាបលើរូបរាងកាយទៅលើអ្នកជាប់ឃុំរបស់នគរបាល និងអ្នកជាប់ពន្ធនាគារនៅតែមានជាបន្ត ថ្វីបើតាមរបាយការណ៍មក ចំនួនមានការថយចុះពីឆ្នាំ ២០១២ ក្តី។

មានរបាយការណ៍ដែលអាចទុកចិត្តបានថា មន្ត្រីកងរាជអាវុធហត្ថ និងនគរបាលស៊ីវិលបានធ្វើទារុណកម្មលើរាងកាយ និងផ្លូវចិត្ត ហើយមានពេលខ្លះ វាយដំយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរទៅលើជនដែលត្រូវឃុំខ្លួនដោយសារបទព្រហ្មទណ្ឌទៀតផង ជាពិសេសនៅអំឡុងពេលសួរចម្លើយ ។ គិតមកដល់ខែមិថុនា អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលបានរាយការណ៍ថា អាជ្ញាធរបានរំលោភធ្វើបាបអ្នកជាប់ពន្ធនាគារចំនួនយ៉ាងហោចណាស់ ៣០ នាក់ ៖ ២៩ នាក់នៅក្រោមការឃុំខ្លួនរបស់នគរបាល និង ១ នាក់ទៀត នៅក្នុងពន្ធនាគារ ។ ការទាត់ធាក់ ការដាល់ និងការវាយវាត់ដោយកាំភ្លើងខ្លីគឺជាវិធីរំលោភបំពានលើរូបរាងកាយដែលកើតមានឡើងច្រើនជាងគេ ប៉ុន្តែបច្ចេកទេសធ្វើទារុណកម្មនេះក៏មានបញ្ចូលការឆក់ខ្សែភ្លើង ការធ្វើអោយថប់ដង្ហើម និងការវាយនឹងខ្សែភ្លើងផងដែរ ។ អង្គការ NGO នានាបានរាយការណ៍ថា ជារឿងធម្មតា ដែលនគរបាលធ្វើទារុណកម្មលើ

ជនសង្ស័យ ដែលត្រូវឃុំខ្លួនរហូតទាល់តែអ្នកទាំងនេះសារភាពថាបានប្រព្រឹត្តកំហុស ។ តុលាការយកការសារភាពដោយបង្ខំធ្វើជាភស្តុតាងស្របច្បាប់នៅអំឡុងពេលជំនុំជម្រះក្តី ទោះបីជាច្បាប់ហាមមិនអោយយកជាការបានក្តី ។

ក្នុងឆ្នាំនៃរបាយការណ៍ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលខ្មែរផ្នែកសិទ្ធិមនុស្ស និងអភិវឌ្ឍន៍ ដែលមានឈ្មោះថា អាដហុក បានរាយការណ៍ពីករណីចំនួន ២៦ ដែលក្នុងនោះ អាជ្ញាធរមូលដ្ឋាន ភ្នាក់ងាររដ្ឋាភិបាល ឬអង្គរក្សឯកជនរបស់មន្ត្រីរដ្ឋាភិបាលបានប្រើកំលាំងទៅលើជនស៊ីវិល។ បើប្រៀបធៀបនឹងឆ្នាំ ២០១២ ដែលមាន ៨៤ ករណី។ ក្នុងករណីខ្លះ នគរបាលបានប្រើកំលាំងដើម្បីទប់ទល់នឹងការគំរាមប្រើហឹង្សា ឬអំពើហឹង្សារបស់អ្នកធ្វើបាតុកម្ម។ ក្នុងករណីខ្លះទៀត នគរបាលបានប្រើកំលាំងប្រឆាំងនឹងអ្នកធ្វើបាតុកម្មអហឹង្សា បន្ទាប់ពីអ្នកធ្វើបាតុកម្មធ្វើអោយរំខានដល់ចរាចរតាមផ្លូវ ហើយមិនព្រមបំបែកគ្នាតាមការបញ្ជា។

មានមជ្ឈមណ្ឌលបន្សាបថ្នាំញៀនរបស់រដ្ឋាភិបាលចំនួន ១០។ អ្នកសង្កេតការភាគច្រើនបានយល់ស្របថា ភាគច្រើននៃអ្នកដែលត្រូវបានយកមកឃុំនៅទីនេះគឺត្រូវបានឃុំដោយបង្ខំ ឬផ្ញើនៅមណ្ឌល ដោយសមត្ថកិច្ច ឬសមាជិកគ្រួសារ ហើយយល់ស្របផងដែរថា ប្រហែល ២% នៃអ្នកដែលជាប់នៅក្នុងមណ្ឌលមានអាយុក្រោម ១៨ ឆ្នាំ។ បុគ្គលិកក្នុងមណ្ឌល ជាញឹកញាប់ ប្រើវិធីបង្ខំ ដើម្បី "គ្រប់គ្រង"ទៅលើអ្នកជាប់ក្នុងនោះ ដូចជាបង្ខាំងពួកគេ ឬអោយហាត់ប្រាណយ៉ាងខ្លាំង ឬប្រើខ្សែភ្លើងឆក់។ ថ្នាក់ដឹកនាំរដ្ឋាភិបាលទទួលស្គាល់សារៈសំខាន់នៃការព្យាបាលការញៀនថ្នាំ ដែលត្រូវបានចាត់ទុកថា ជារឿងសុខភាព ជាជាងរឿងព្រហ្មទណ្ឌ តែគ្មានចាត់វិធានការច្រើនដូចការនិយាយនោះទេ។

ស្ថានភាពពន្ធនាគារ និងមជ្ឈមណ្ឌលឃុំខ្លួន

ស្ថានភាពពន្ធនាគារមិនសមស្របតាមបទដ្ឋានអន្តរជាតិឡើយ ។ ស្ថានភាពជាច្រើននៅតែមានលក្ខណៈយ៉ាប់ និងពេលខ្លះ គម្រាមកំហែងដល់អាយុជីវិតទៀតផង ។ អង្គការសិទ្ធិមនុស្សនានាបានលើកឡើងពីបញ្ហាធ្ងន់ធ្ងរមួយចំនួន រួមមានដូចជាស្ថានភាពចង្អៀតណែនខ្លាំងពេក បញ្ហាសុខភាព ព្រមទាំងអនាម័យបរិស្ថាន កង្វះអាហារ និងទឹក កង្វះអាហារូបត្ថម្ភ និងសន្តិសុខមិនល្អ ។

<u>ទិដ្ឋភាពទីកន្លែង៖</u> យោងតាមនាយកដ្ឋានពន្ធនាគារនៃក្រសួងមហាផ្ទៃ ដោយគិតត្រឹមខែមិថុនា មានអ្នកទោសនិងអ្នកជាប់ពន្ធនាគារ ចំនួន ១៥ ១០២ នាក់ ដែលក្នុងនោះមានស្ត្រីចំនួន ១ ១៧៧ នាក់ និងកុមារចំនួន ៤១៩ នាក់ ។ មានពន្ធនាគារចំនួន ២៧ នៅទូទាំងប្រទេស ដែលបានបង្កើតឡើងដើម្បីដាក់អ្នកជាប់ពន្ធនាគារ និងអ្នក

ជាប់ឃុំរហូតដល់ ១១ ០០០ នាក់ ។ មានរបាយការណ៍ដែលលើកឡើងថា នៅក្នុងពន្ធនាគារមួយចំនួន បន្ទប់ដែលមានទំហំ ៤០ គុណនឹង ២០ហ្វីត បានដាក់អ្នកជាប់ពន្ធនាគាររហូតដល់ទៅ ១០០ នាក់ ។

នៅក្នុងពន្ធនាគារភាគច្រើន គ្មានការដាក់អោយនៅដាច់ពីគ្នាទេរវាងអ្នកទោសជាមនុស្សពេញវ័យ និងអ្នកទោសជាកុមារ រវាងប្រុស និងស្រី ឬរវាងអ្នកទោសធ្ងន់ និងអ្នកទោសស្រាលទេ។ អ្នកជាប់ឃុំដែលមិនទាន់បានកាត់ក្តី និងអ្នកដែលត្រូវបានតុលាការកាត់ក្តីហើយ ជាធម្មតា ត្រូវបានគេដាក់អោយនៅឡូកឡំគ្នា។ បើយោងតាមស្ថិតិរបស់រដ្ឋាភិបាល ដោយគិតមកត្រឹមខែមិថុនា មនុស្សប្រមាណ ៣៧% នៅក្នុងពន្ធនាគារតាមខេត្ត ក្រុងមិនទាន់ត្រូវបានតុលាការកាត់ទោសនៅឡើយទេ។

នាយកដ្ឋានពន្ធនាគារបានរាយការណ៍ថា ដោយគិតមកត្រឹមខែមិថុនា មានអ្នកជាប់ពន្ធនាគារចំនួន ២៣ នាក់បានស្លាប់ក្នុងពន្ធនាគារ។ នគរបាលបានអះអាងថា គេបានធ្វើការស៊ើបអង្កេត ហើយបានរកឃើញថា ការស្លាប់គឺបណ្តាលមកពីការមានជំងឺពីមុនមក ឬជំងឺដទៃទៀត ។

អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលក្នុងស្រុកមួយបានអះអាងថា របបអាហារសម្រាប់អ្នកជាប់ពន្ធនាគារ និងរបស់ចាំបាច់ផ្សេងៗទៀត តែនៅតែមិនគ្រប់គ្រាន់ទេ។ អ្នកសង្កេតការណ៍បានបន្តរាយការណ៍ថា របបសំរាប់ទិញអាហារសំរាប់អ្នកទោស ពេលខ្លះ ត្រូវបានកិបកេងយក ដែលជាធ្វើអោយកង្វះអាហារូបត្ថម្ភ និងជំងឺអ្នកទោសមានកាន់តែច្រើន។ អ្នកទោសមានទឹកស្អាតប្រើប្រាស់។ ពន្ធនាគារគ្មានកន្លែងគ្រប់គ្រាន់សំរាប់អ្នកមានជំងឺខួរក្បាល (ជំងឺសតិ) និងអ្នកពិការ។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល (NGO)បានរាយការណ៍ផងដែរថា អ្នកទោសដែលគ្រួសាររបស់គេសូកអ្នកគ្រប់គ្រងពន្ធនាគារ មានស្ថានភាពគ្រាន់បើ ដូចជាអាចជួបជាមួយអ្នកទៅសួរសុខទុក្ខ ត្រូវបានផ្ទេរទៅកន្លែងល្អ ហើយអាចចេញពីបន្ទប់ឃុំ នៅពេលថ្ងៃ។

<u>រដ្ឋបាល៖</u> មានការធ្វើកំណត់ហេតុគ្រប់គ្រាន់ស្តីពីអ្នកទោស។ អាជ្ញាធរមិនបានប្រើវិធីផ្សេងក្រៅពីការដាក់គុកទេ សំរាប់ជនល្មើសអហឹង្សា។ ការធានាអោយនៅក្រៅឃុំមិនសូវមានគេអនុវត្តទេ ហើយ អាជ្ញាធរមិនបានអនុវត្តប្រព័ន្ធនៃការដោះលែងដោយមានលក្ខខ័ណ្ឌមុនកំណត់ត្រូវដោះលែង (Parole system) ដូចដែលត្រូវបានអនុញ្ញាតនៅក្នុងក្រមនិតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌទេ។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលខ្មែរមួយបានសង្កេតឃើញថារដ្ឋាភិបាលខ្វះធនធានថវិកា និងធនធានមនុស្សសំរាប់អនុវត្តកម្មវិធីបែបនេះ។ ថ្វីបើគ្មានបទបញ្ញាតិដែលកំណត់អោយមានមន្ត្រីសំរាប់ធ្វើការសិក្សាលើបណ្តឹងរបស់ពលរដ្ឋប្រចាំនៅក្នុងពន្ធនាគារក្តី តែអ្នកទោសអាចដាក់បណ្តឹងទៅតុលាការបាន។ អ្នកទោស និងអ្នកជាប់ការឃុំឃាំងជាធម្មតាត្រូវបានអនុញ្ញាតអោយជួប

ជាមួយអ្នកទៅមើល តែអង្គការសិទ្ធិមនុស្សបានអះអាងថា ពេលខ្លះ គ្រួសារត្រូវផ្តល់សំណូកដល់មន្ត្រីពន្ធនាគារដើម្បីបានសួរសុខទុក្ខអ្នកជាប់ពន្ធនាគារ ឬត្រូវផ្តល់ស្បៀងអាហារ និងរបស់របរចាំបាច់ដទៃទៀត ។

មានរបាយការណ៍គួរអោយជឿទុកចិត្តបានថា ជាញឹកញាប់ មន្ត្រីបានទាមទារប្រាក់សំណូកមុននឹងអនុញ្ញាតអោយអ្នកជាប់ពន្ធនាគារចូលរួមការជំនុំជម្រះក្តី ឬសវនាការឧទ្ធរណ៍ និងមុនពេលដោះលែងអ្នកជាប់ពន្ធនាគារដែលបានបញ្ចប់អាណត្តិជាប់ពន្ធនាគាររបស់ខ្លួនពេញលេញហើយនោះ ។

អ្នកទោស និងអ្នកជាប់ឃុំត្រូវបានអនុញ្ញាតអោយគោរពសាសនារបស់គេ។

អ្នកទោសអាចដាក់បណ្តឹងស្តីពីការរំលោភបំពានទៅតុលាការ តាមរយៈមេធាវី ដោយមិនមានការត្រួតពិនិត្យកែប្រែឡើយ។ តែអ្នកទោសមួយចំនួនធំគ្មានលទ្ធភាពរកមេធាវីតំណាងផ្លូវច្បាប់ឡើយ។ រដ្ឋាភិបាលស៊ើបអង្កេតលើពាក្យបណ្តឹងបែបនេះ ហើយតាមមើលស្ថានភាពពន្ធនាគារ និងមជ្ឈមណ្ឌលឃុំឃាំងតាមរយៈអគ្គនាយកដ្ឋានពន្ធនាគាររបស់ក្រសួងមហាផ្ទៃ ដែលធ្វើរបាយការណ៍ប្រចាំឆមាសស្តីពីការគ្រប់គ្រងអពន្ធនាគារ។ សាធារណជនអាចមើលរបាយការណ៍ទាំងនេះ និងរបាយការណ៍ស៊ើបអង្កេតដទៃទៀតបានបើគេស្នើសុំ។

<u>ការតាមដានដោយឯករាជ្យ៖</u>ជាទូទៅ រដ្ឋាភិបាលបានអនុញ្ញាតអោយក្រុមសិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ និងក្រុមសិទ្ធិមនុស្សក្នុងស្រុក ដូចជាគណៈកម្មាធិការកាកបាទក្រហមអន្តរជាតិ និងការិយាល័យឧត្តមស្នងការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្ស (UNHCHR) ចូលមើលពន្ធនាគារ និងផ្តល់ការបណ្តុះបណ្តាលសិទ្ធិមនុស្សដល់ឆ្មាំពន្ធនាគារ ។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលមួយចំនួនបានរាយការណ៍ថា ជួនកាល ការសហការពីអាជ្ញាធរដែនដីនៅមានកម្រិត ដែលជាការធ្វើអោយមានការលំបាកសម្រាប់ទាក់ទងអ្នកជាប់ឃុំដែលមិនទាន់ទទួលការជំនុំជម្រះក្តី ។ ក្រសួងមហាផ្ទៃតម្រូវអោយមេធាវី អ្នកត្រួតពិនិត្យសិទ្ធិមនុស្ស និងអ្នកសួរសុខទុក្ខដទៃទៀតសុំការអនុញ្ញាត មុននឹងចូលជួបអ្នកជាប់ពន្ធនាគារ ។ គ្មានករណីដែលអាជ្ញាធរមិនព្រមផ្តល់ការអនុញ្ញាតនោះទេ។ ក្នុងករណីខ្លះ មន្ត្រីនៅតែបន្តអនុញ្ញាតអោយអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលធ្វើការសម្ភាសន៍អ្នកជាប់ពន្ធនាគារ ជាលក្ខណៈឯកជន ។ ចំណែកតំណាងអង្គការ UNHCHR វិញបានរាយការណ៍មកថា ជាធម្មតាខ្លួនអាចជួបជាលក្ខណៈឯកជននៅពេលសម្ភាសន៍អ្នកជាប់ពន្ធនាគារណាម្នាក់ដែលគួរអោយចាប់អារម្មណ៍ពិសេស ។

ឃ. ការចាប់ខ្លួន ឬការឃុំខ្លួនដោយបំពាន

ច្បាប់ហាមឃាត់ការចាប់ខ្លួន និងការឃុំខ្លួនដោយបំពាន ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ មានពេលខ្លះរដ្ឋាភិបាលមិនគោរពបម្រាមទាំងនេះឡើយ ។

តួនាទីរបស់នគរបាល និងយន្តការសន្តិសុខ

អគ្គស្នងការនគរបាលជាតិ ដែលស្ថិតក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ក្រសួងមហាផ្ទៃ គ្រប់គ្រងអង្គភាពនគរបាលស៊ីវិលទាំងអស់ ។ កម្លាំងនគរបាលត្រូវបែងចែកជាកម្លាំងដែលមានអំណាចដើម្បីធ្វើការចាប់ខ្លួន កម្លាំងដែលគ្មានអំណាចចាប់ខ្លួន និងនគរបាលយុត្តិធម៌ ។ កងរាជអាវុធហត្ថទទួលបានការអនុញ្ញាតអោយចាប់ខ្លួនជនស៊ីវីល ប្រសិនបើមន្ត្រីទាំងនោះបំពេញលក្ខខ័ណ្ឌក្នុងការបណ្តុះបណ្តាល និងបទពិសោធន៍ដើម្បីបំពេញការងារជានគរបាលយុត្តិធម៌ ប្រសិនបើជនស៊ីវីលស្ថិតនៅកន្លែងរបស់យោធា ឬក្នុងករណីទទួលបានការអនុញ្ញាតពីអាជ្ញាធរមូលដ្ឋាន ។ តែតាមភាពជាក់ស្តែង កងរាជអាវុធហត្ថធ្វើសកម្មភាពលើ ជនស៊ីវិលជាធម្មតា ក្រោមការអនុញ្ញាតនិងចង្អុលរបស់អាជ្ញាធរខេត្ត និងអាជ្ញាធរមូលដ្ឋាន ដោយជាញឹកញាប់ ដើម្បីជួយនគរបាលផ្នែកស៊ីវិលដែលមិនអាចទប់ទល់នឹងហ្វូងមនុស្សដោយខ្លួនឯងបាន។

មន្ត្រីនគរបាលបានប្រព្រឹត្តអំពើរំលោភបំពានផ្សេងៗដោយមាននិទណ្ឌភាព(ភាពគ្មានទោស) ហើយក្នុងករណីភាគច្រើន អាជ្ញាធរបានចាត់វិធានការបន្តិចបន្តួច ឬពុំមានចាត់វិធានការអ្វីឡើយ ។ ច្បាប់តម្រូវអោយនគរបាល ព្រះរាជអាជ្ញា និងចៅក្រមធ្វើការស៊ើបអង្កេតរាល់ពាក្យបណ្តឹងទាំងអស់ រួមទាំងបណ្តឹងអំពីការរំលោភបំពានរបស់នគរបាលផងដែរ ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែង ចៅក្រម និងព្រះរាជអាជ្ញាកម្រធ្វើការស៊ើបអង្កេតដោយឯករាជ្យ ដែលជាផ្នែកមួយនៃដំណើរការជំនុំជម្រះក្តីជាសាធារណៈណាស់ ។ ចៅក្រមជំនុំជម្រះ ជាធម្មតា ចេញសាលក្រមផ្អែកតាមតែរបាយការណ៍ជាលាយលក្ខណ៍អក្សរដែលទទួលបានមកពីនគរបាល និងសក្ខីកម្មរបស់សាក្សីតែប៉ុណ្ណោះ ។ ជាទូទៅ នគរបាលបានទទួលការបណ្តុះបណ្តាលជំនាញបន្តិចបន្តួចតែប៉ុណ្ណោះ ។

នីតិវិធីចាប់ខ្លួន និងការប្រព្រឹត្តនៅពេលឃុំខ្លួន

ច្បាប់តម្រូវអោយនគរបាលសុំដីកាពីចៅក្រមស៊ើបអង្កេត មុនធ្វើការចាប់ខ្លួន ប៉ុន្តែនគរបាលអាចចាប់ខ្លួនដោយគ្មានដីកាចំពោះជនណាដែលត្រូវបានប្រទះឃើញកំពុងប្រព្រឹត្តបទល្មើស ។ ច្បាប់អនុញ្ញាតអោយនគរបាលឃាត់ខ្លួនបុគ្គលណាម្នាក់ រួចធ្វើការស៊ើបអង្កេតក្នុងរយៈពេល៤៨ម៉ោងដោយមិនរាប់បញ្ចូលរយៈ ពេលចុងសប្តាហ៍ និងថ្ងៃឈប់សម្រាកផ្លូវការ មុននឹងធ្វើការចោទប្រកាន់ ។ ក្នុងករណីបទឧក្រិដ្ឋក្នុងស្ថាន ភាពពិសេសដែលចែងដោយច្បាប់ នគរបាលអាចឃុំខ្លួនជនសង្ស័យរយៈពេល ២៤ ម៉ោងបន្ថែមដោយ

មានការឯកភាពពីព្រះរាជអាជ្ញា ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ជាទម្លាប់ អាជ្ញាធរតែងតែឃុំខ្លួនមនុស្សហួសរយៈពេល កំណត់មុននឹងធ្វើការចោទប្រកាន់ ។ មានវិធីនៃការធានាអោយនៅក្រៅឃុំ តែអ្នកជាប់ពន្ធនាគារជាច្រើន ជាពិសេសអ្នកដែលគ្មានតំណាងផ្នែកច្បាប់ ឬមេធាវី គ្មានឱកាសស្វែងរកការដោះលែងដោយការធានាអោយ នៅក្រៅឃុំឡើយ ។ តាមក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ជនជាប់ចោទអាចត្រូវបានចាប់ខ្លួន និងឃុំខ្លួនរហូតដល់រយៈ ពេល ២៤ម៉ោង មុននឹងអាចមានលទ្ធភាពទទួលបានប្រឹក្សាច្បាប់ ប៉ុន្តែអ្នកជាប់ពន្ធនាគារជាធម្មតាត្រូវជាប់ ឃុំជាច្រើនថ្ងៃ មុននឹងគេទទួលបានមេធាវី ឬជួបសមាជិកគ្រួសារ ។ យោងតាមមន្ត្រីរដ្ឋាភិបាល ការឃុំខ្លួនយូរបែបនេះ ភាគច្រើនបណ្តាលមកពីសមត្ថភាពមានកម្រិតរបស់ប្រព័ន្ធតុលាការ ។

<u>ការចាប់ខ្លួនតាមអំពើចិត្ត៖</u> អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលមួយ ដែលមានឈ្មោះថា អាដហុកបាននិយាយថា មានករណីចាប់ខ្លួន ឬឃុំខ្លួនយ៉ាងតិចចំនួន ១៧ ករណី ដែលគេចាត់ទុកថា ជាអំពើធ្វើតាមអំពើចិត្ត នៅត្រឹមខែមិថុនា តែមិនបានលើកឡើងនូវឧទាហរណ៍ច្បាស់ណាមួយទេ។ អង្គការអាដហុកបានថ្លែងថា ជនរងគ្រោះនៅក្នុងករណីឃុំខ្លួនតាមអំពើចិត្តចំនួន ៣ ករណី ត្រូវបានដោះលែងវិញនៅពេលក្រោយមក បន្ទាប់ពីជនជាប់ឃុំបានធ្វើការប្តឹង បន្ទាប់ពីមានអន្តរាគមពីអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលផ្នែកសិទ្ធិមនុស្ស ឬការផ្តល់សំណូក។ ចំនួននៃការចាប់ខ្លួនតាមអំពើចិត្តទំនងជាមានច្រើនជាងនេះ ពីព្រោះជនរងគ្រោះនៅតាមតំបន់ជនបទមិនប្តឹង ដោយសារមានការពិបាកធ្វើដំណើរមកការិយាល័យរបស់អង្គការអាដហុក ឬមានកង្វល់ពីសុវត្ថិភាពនៃគ្រួសាររបស់គេ។ អាជ្ញាធរមិនបានចាត់វិធានដាក់ទណ្ឌកម្ម ឬវិធានការផ្លូវច្បាប់ប្រឆាំងនឹងអ្នកទទួលខុសត្រូវចំពោះការឃុំខ្លួនដោយខុសច្បាប់ទេ។

នៅក្នុងឆ្នាំនៃរបាយការណ៍នេះ អាជ្ញាធរក្រុងភ្នំពេញបានចាប់ខ្លួនមនុស្សរាប់សិបអ្នក ដែលជាធម្មតា គឺអ្នកគ្មានផ្ទះសម្បែង អ្នកវិកលចរិក អ្នកប្រើគ្រឿងញៀន ឬអ្នករកស៊ីផ្លូវភេទ ក្នុងអំឡុងពេលយុទ្ធនាការចុះបោសសំអាត។ ជាធម្មតា អ្នកដែលត្រូវឃុំខ្លួនបាត់បង់លុយកាក់ និងទ្រព្យសម្បត្តិអស់ ក្នុងអំឡុងពេលនៃការបោសសំអាតនោះ។ អាជ្ញាធរហៅការបោសសំអាតនោះថាជាផ្នែកមួយនៃការ “ធ្វើអោយសង្គមមានសណ្តាប់ធ្នាប់”។ មានម្តងម្កាល អាជ្ញាធរយកអ្នកទាំងនោះទៅដាក់នៅមជ្ឈមណ្ឌលរបស់ក្រសួងសង្គមកិច្ច ដែលមានចំងាយ ១៥ ម៉ែល៍ ពីក្រុងភ្នំពេញ។

<u>ការឃុំខ្លួនមុនសវនាការ៖</u> ក្រមនិតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌអនុញ្ញាតអោយមានការឃុំខ្លួនមុនសវនាការរហូតដល់រយៈពេល ៦ ខែ ចំពោះបទល្មើសមជ្ឈិម និង ១៨ ខែ ចំពោះបទឧក្រិដ្ឋ។ គិតមកត្រឹមខែមិថុនា ក្រសួងមហាផ្ទៃបាននិយាយថា មានមនុស្សចំនួន ៥៦១៧ នាក់ត្រូវបានឃុំខ្លួនមុនសវនាការ។ បុគ្គលិកតុលាការត្រូវបានរាយការណ៍មកថា បានខិតខំពន្លឿនការពិនិត្យសំរេចលើករណី ។ ថ្វីបើអ្នកជាប់ឃុំមុនសវនាការត្រូវបានឃុំ

ដោយគ្មានតំណាងផ្នែកច្បាប់ក្តី តែគ្មានការរាយការណ៍មកថា មានការឃុំខ្លួនលើសពីរយៈពេលកំណត់ដោយច្បាប់ ឬក៏មានការបាត់បង់សំណុំរឿងទេ។

<u>ការលើកលែងទោស៖</u> ព្រះមហាក្សត្រអាចប្រទានការលើកលែងទោសក្នុងករណីមួយចំនួន ដែលជារឿយៗព្រះអង្គធ្វើឡើងនៅអំឡុងពិធីបុណ្យព្រះពុទ្ធសាសនាសំខាន់ៗ និងថ្ងៃបុណ្យជាតិ ។ នៅថ្ងៃទី ៤ ខែកុម្ភៈ ព្រះមហាក្សត្របានប្រទានការលើកលែងទោសដល់អ្នកជាប់ឃុំចំនួន ៤០០ នាក់ ជាកិត្តិយសដល់ការសោយទីវង្គតបិតារបស់ព្រះអង្គ ។ នៅខែកក្កដា ព្រះមហាក្សត្របានព្រះរាជទានការលើកលែងទោស ដល់លោក សម រង្ស៊ី ប្រធានគណបក្សប្រឆាំង។

ខ. ការបដិសេធមិនអោយទទួលបានការជំនុំជម្រះក្តីជាសាធារណៈដោយយុត្តិធម៌

រដ្ឋធម្មនុញ្ញបានចែងថាតុលាការមានភាពឯករាជ្យ ប៉ុន្តែក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែង រដ្ឋាភិបាល ជាទូទៅមិនគោរពឯករាជ្យភាពរបស់តុលាការឡើយ ។ តុលាការស្ថិតក្រោមឥទ្ធិពល និងការជ្រៀតជ្រែករបស់ផ្នែកនីតិប្រតិបត្តិ ហើយកើតមានអំពើពុករលួយយ៉ាងរាលដាលក្នុងចំណោមចៅក្រម ព្រះរាជអាជ្ញា និងមន្ត្រីតុលាការ ។ ជាញឹកញាប់ លទ្ធផលនៃសវនាការហាក់មានការកំណត់ទុកជាមុនស្រេច។

កង្វះធនធាន ប្រាក់ខែទាប និងការបណ្តុះបណ្តាលមិនបានល្អនាំអោយមានកំរិតនៃអំពើពុករលួយខ្ពស់ និងអសមត្ថភាពក្នុងផ្នែកតុលាការ ហើយរដ្ឋាភិបាលមិនបានចែងអោយមានដំណើរការច្បាប់ត្រឹមត្រូវទេ។

អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលបាននិយាយថា ករណីជាច្រើនមិនទាន់បានចាត់ការ ដោយសារខ្វះចៅក្រម និងបន្ទប់សវនាការ។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលក៏បានធ្វើការកាត់ស្មានថា មន្ត្រីតុលាការប្រហែលផ្តោតការយកចិត្តទុកដាក់ច្រើនទៅលើករណីដែលគេអាចទទួលបានលុយ។ មិនដូចក្នុងឆ្នាំមុនៗទេ គ្មានសេចក្តីរាយការណ៍អំពីមន្ត្រីយោធាធ្វើការគាបសង្កត់លើចៅក្រមក្នុងតុលាការព្រហ្មទណ្ឌស៊ីវិល ដើម្បីអោយចុងចោទត្រូវបានដោះលែងដោយមិនបាច់មានសវនាការឡើយ។

ការពន្យារពេលរបស់តុលាការ ឬអំពើពុករលួយរបស់តុលាការច្រើនតែធ្វើអោយជនរងការចោទប្រកាន់គេចផុតពីការកាត់ទោស។ មន្ត្រីរដ្ឋាភិបាល និងសមាជិកគ្រួសាររបស់គេដែលប្រព្រឹត្តបទល្មើសច្រើន តែមិនត្រូវបានទទួលទោសឡើយ (និទណ្ឌភាព)។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលបានអះអាងថា ក្នុងករណីព្រហ្មទណ្ឌជាច្រើន ចុងចោទដែលមានទ្រព្យឬមានអំណាច រួមទាំងសមាជិកនៃកងកំលាំងសន្តិសុខផង តាមធម្មតាបង់លុយអោយជនរងគ្រោះ និងអាជ្ញាធរ ដើម្បីអោយទំលាក់ការចោទប្រកាន់ព្រហ្មទណ្ឌ។ អាជ្ញាធរត្រូវ

បានគេដឹងថា បានតឿនអោយជនរងគ្រោះ ឬគ្រួសាររបស់គេទទួលយកនូវសំណងប៉ះប៉ូវជាលុយកាក់ ជាថ្នូរនឹងការទំលាក់ចោលការចោទប្រកាន់ព្រហ្មទណ្ឌ ឬការមិនបង្ហាញមុខជាសាក្សី។

នីតិវិធីជំនុំជម្រះក្តី

សវនាការត្រូវបានធ្វើជាសាធារណៈ។ មិនមានប្រើគណវិនិច្ឆ័យ (Juries) ទេ។ ចុងចោទមានសិទ្ធិបង្ហាញវត្តមាន ហើយពិគ្រោះយោបល់ជាមួយមេធាវី ប្រឈម និងចោទសួរសាក្សីប្រឆាំងនឹងខ្លួន ហើយបង្ហាញសាក្សី និងភស្តុតាងដោយខ្លួនគេ។ ក្នុងករណីព្រហ្មទណ្ឌ ប្រសិនបើចុងចោទគ្មានប្រាក់រកមេធាវីម្នាក់បាន តុលាការត្រូវផ្តល់តំណាងផ្នែកច្បាប់ដោយឥតគិតថ្លៃដល់ចុងចោទ ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ជារឿយៗ តុលាការតែងតែខ្វះធនធានដើម្បីផ្តល់ប្រឹក្សាផ្នែកច្បាប់ ហើយចុងចោទភាគច្រើនស្វះស្វែងរកជំនួយពីអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល ឬត្រូវឡើងតុលាការដោយគ្មានតំណាងផ្នែកច្បាប់ ។ ការជំនុំជម្រះក្តីច្រើនតែធ្វើឡើងគ្រាន់តែបង្គ្រប់កិច្ច ហើយការសួរដេញដោលច្រើនពីភាគីម្ខាងទៅភាគីម្ខាង ជាធម្មតា មិនបានកើតមានឡើយ ។ ចុងចោទ និងមេធាវីរបស់ខ្លួនមានសិទ្ធិពិនិត្យមើលភស្តុតាងដែលរដ្ឋាភិបាលរក្សាទុក ទាក់ទងនឹងរឿងក្តីរបស់ខ្លួន។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ គេច្រើនមានការពិបាកនឹងទទួលបានលទ្ធភាពដូចពោលនេះណាស់ ជាពិសេស ប្រសិនបើសំណុំរឿងនោះពាក់ព័ន្ធនឹងរឿងនយោបាយ ឬពាក់ព័ន្ធនឹងមន្ត្រីរដ្ឋាភិបាលជាន់ខ្ពស់ ឬបុគ្គលដែលមានខ្សែរយៈរឹងមាំ ។

មានការខ្វះមេធាវីច្រើនដែលមានជំនាញត្រឹមត្រូវ ពិសេសនៅក្រៅក្រុងភ្នំពេញ។ អ្នកដែលគ្មានធនធានសំរាប់រកមេធាវី បាត់បង់សិទ្ធិទទួលបានការកាត់ក្តីដោយយុត្តិធម៌។ យោងតាមសមាគមនៃគណមេធាវីដោយគិតមកត្រឹមខែសីហា មានមេធាវីចំនួន ៨៥៧ នាក់ផ្តល់សេវាផ្លូវច្បាប់។ អ្នកក្រអាចស្វែងរកសេវាផ្លូវច្បាប់ដោយឥតគិតថ្លៃពីមេធាវីទាំងនេះ តាមរយៈអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលខ្លះ។

តាមច្បាប់ ចុងចោទមានសិទ្ធិត្រូវបានគេសន្មតថា ជាជនស្លូតត្រង់ និងមានសិទ្ធិប្តឹងឧទ្ធរណ៍ ប៉ុន្តែដោយសារអំពើពុករលួយរីករាលដាល ជារឿយៗចុងចោទត្រូវបានគេរំពឹងអោយសូកចៅក្រម ដើម្បីអោយចេញសាលក្រមដែលមានលក្ខណៈអនុគ្រោះ ។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលបានរាយការណ៍ថា មានតែការថ្លែងជាលាយលក្ខណ៍អក្សររបស់សក្សី និងអ្នករងការចោទប្រកាន់ទេដែលជាធម្មតា ត្រូវបានយកធ្វើជាភស្តុតាងនៅក្នុងសវនាការ។ ពេលខ្លះ ជនរងការចោទប្រកាន់ត្រូវបានបង្ខំអោយនិយាយ ដោយការវាយដំ ឬការគំរាមកំហែង ហើយចុងចោទដែលមិនចេះអក្សរ ជាញឹកញាប់ មិនត្រូវបានប្រាប់ពីសេចក្តីនៅក្នុងចំលើយសារភាពដែលគេត្រូវបានបង្ខំអោយចុះហត្ថលេខាទៅលើនោះទេ។ សិទ្ធិរបស់ពលរដ្ឋក្នុងការមានវត្តមាន

នៅក្នុងសាលាឧទ្ធរណ៍ជាញឹកញាប់មានកំរិត ដោយសារការពិបាកនៅក្នុងការផ្ទេរអ្នកទោសពីពន្ធនាគារខេត្ត មកសាលាឧទ្ធរណ៍នៅភ្នំពេញ។ ដូច្នេះ ជាងពាក់កណ្តាលនៃសវនាការឧទ្ធរណ៍ប្រព្រឹត្តទៅដោយគ្មានវត្តមាន របស់ចុងចោទឡើយ។

នៅថ្ងៃទី ២៥ ខែកញ្ញា តុលាការកំពូលបានសំរេចថា ឈ្មោះ ប៊ិន សំណាង និង សុខ សំអឿន ដែលជាបុរស ត្រូវបានចោទប្រកាន់ពីបទធ្វើឃាតលើប្រធានសហជីពកម្មករ ឈ្មោះ ជា វិជ្ជា នៅឆ្នាំ ២០០៤ គ្មានទោស ដោយសារខ្វះភស្តុតាងបញ្ជាក់ថា អ្នកទាំងពីរបានស្ថិតនៅកន្លែងប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋ។ នេះគឺជាការ ទាត់ចោលការសំរេចរបស់តុលាការឧទ្ធរណ៍ដែលតំកល់ទោសអោយអ្នកទាំងពីរជាប់ពន្ធនាការចំនួន ២០ ឆ្នាំ។ នៅថ្ងៃទី ២៦ ខែកញ្ញា មន្ត្រីធនាគារបានដោះលែងអ្នកទាំងពីរ។

អ្នកជាប់ពន្ធនាគារ និងអ្នកជាប់ឃុំដោយសារមូលហេតុនយោបាយ

នៅថ្ងៃទី ១៥ ខែមិនា អាជ្ញាធរបានដោះលែងលោក ម៉ម សូណង់ដូ ម្ចាស់វិទ្យុសំបុកឃ្មុំពីពន្ធនាគារ ក្រោយពីសាលាឧទ្ធរណ៍បានទំលាក់ចោលការចោទប្រកាន់ធំៗប្រឆាំងរូបលោក ហើយបានដាក់ទោស អោយលោកជាប់ពន្ធនាគារចំនួន ៥ ឆ្នាំ ដោយមានការព្យួរទោសទាំងអស់ នៅសល់តែរយៈពេលមួយថ្ងៃ។ ពិតមែនតែរដ្ឋាភិបាលបានដោះលែងលោក ម៉ម សូណង់ដូ ដែលជាអ្នកទោសនយោបាយតែម្នាក់គត់ក្តី តែមាន ពេលជាច្រើនដែលក្នុងនោះ មនុស្សត្រូវបានចាប់ឃុំខ្លួនដោយសារហេតុផលនយោបាយ។ ក្នុងឆ្នាំនៃរបាយ ការណ៍នេះ រដ្ឋាភិបាលបានសំរួលអោយអង្គការសិទ្ធិមនុស្សក្នុងស្រុក និងអន្តរជាតិអាចចូលសួរសុខទុក្ខអ្នក ទាំងនោះ។

នីតិវិធីតុលាការស៊ីវិល និងដំណោះស្រាយ

ប្រទេសកម្ពុជាមានអង្គតុលាការមួយសម្រាប់បណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ហើយប្រជាពលរដ្ឋមានសិទ្ធិដាក់ ពាក្យបណ្តឹងស្វែងរកសំណងការខូចខាតចំពោះការរំលោភសិទ្ធិមនុស្ស ។ ជាទូទៅ មានទាំងដំណោះស្រាយ ផ្នែករដ្ឋបាល ទាំងដំណោះស្រាយផ្នែកតុលាការ ។ ជាញឹកញាប់ អាជ្ញាធរមិនអនុវត្តសាលដីកាតុលាការទេ។

ច. ការជ្រៀតជ្រែកក្នុងភាពឯកជន គ្រួសារ គេហដ្ឋាន ឬការឆ្លើយឆ្លងគ្នា

ច្បាប់មានចែងអំពីភាពឯកជននៃលំនៅដ្ឋាន និងការឆ្លើយឆ្លងគ្នា ហើយហាមឃាត់ការឆែកឆេរខុសច្បាប់ ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយក៏អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលបានរាយការណ៍ថាជាទម្លាប់ នគរបាលធ្វើការឆែកឆេរ និងរឹបអូស ដោយគ្មានដីកាពីតុលា ។

ការប្រមូលជាសមូហភាពដោយបង្ខំនៅអំឡុងសម័យខ្មែរក្រហម និងការបំលាស់ទីរបស់ប្រជាជនជាច្រើនបានធ្វើអោយកម្មសិទ្ធិដីធ្លីមានលក្ខណៈមិនច្បាស់លាស់ ។ ច្បាប់ភូមិបាលចែងថា បុគ្គលណាដែលបានកាន់កាប់ដីធ្លីឯកជន ឬដីធ្លីឯកជនរបស់រដ្ឋ (មិនមែនដីសាធារណៈរបស់រដ្ឋ) ដោយគ្មានការជំទាស់ រយៈពេល ៥ឆ្នាំ មុនពេលប្រកាសអោយប្រើច្បាប់ភូមិបាលឆ្នាំ២០០១ មានសិទ្ធិសុំកម្មសិទ្ធិផ្តាច់មុខលើដីធ្លីនោះ ។ ប្រជាជនភាគច្រើនក្នុងប្រទេសនៅតែខ្វះការយល់ដឹង និងមធ្យោបាយដើម្បីទទួលបានឯកសារផ្លូវការគ្រប់គ្រាន់ទាក់ទងនឹងកម្មសិទ្ធិដីធ្លី ។

ការិយាល័យសុរិយោដីខេត្តនិងស្រុកនៅតែបន្តអនុវត្តតាមនីតិវិធីចុះបញ្ជីដីធ្លីមុនឆ្នាំ២០០១ ដែលពុំមានការវាស់វែងដីត្រឹមត្រូវ និងឱកាសសម្រាប់ការផ្តល់យោបល់ពីសាធារណជនទេ ។ គណៈកម្មការសុរិយោដីមិនបានអនុវត្តការកំណត់អត្តសញ្ញាណ និងកំណត់ព្រំដីរបស់រដ្ឋ ដែលជាការនាំអោយមានទំនាស់ដីធ្លីជាច្រើន ការបណ្តេញ ដែលមានរឹតតែលឿនដោយសារការអភិវឌ្ឍរបស់រដ្ឋលើដីមានទំនាស់ ។ ការទិញលក់ដីយកចំណេញជំរុញអោយមានទំនាស់នៅគ្រប់ខេត្ត ហើយភាពតានតឹងមានកាន់តែខ្លាំងរវាងសហគមន៍ក្រីក្រនៅតាមជនបទ និងឈ្មួញដី ។ សហគមន៍តាមទីក្រុង ប្រឈមមុខនឹងការបណ្តេញចេញដោយបង្ខំ ដើម្បីបើកផ្លូវអោយគម្រោងអភិវឌ្ឍន៍របស់ក្រុមហ៊ុន។ នៅឆ្នាំ ២០១២ រដ្ឋាភិបាលបានផ្តើមកម្មវិធីមួយដែលប្រើនិស្សិតសាកលវិទ្យាល័យចំនួនប្រហែល ១០00 នាក់ អោយចុះវាស់វែងក្បាលដី ដោយសហការជាមួយក្រសួងគ្រប់គ្រងដែនដី។ ដោយគិតត្រឹមខែ មិថុនា ក្រសួងរៀបចំដែនដីបានរាយការណ៍ថា ប័ណ្ណកម្មសិទ្ធិដីចំនួនជិត ៣៨0 000 ត្រូវបានចែកដល់អ្នកភូមិ ជាផ្នែកមួយនៃគំរោងនេះ។

ករណីអ្នកស្រុកត្រូវបានបណ្តេញអោយផ្លាស់ប្តូរទីលំនៅនៅតែបន្តកើតមាន តែចំនួនករណីដែលត្រូវបានរាយការណ៍មកមានការថយចុះពីឆ្នាំ ២០១២។ មានបុគ្គលមួយចំនួនបានប្រើប្រាស់ការគំរាមប្តឹង ឬការបណ្តេញចេញ ដើម្បីបំភិតបំភ័យប្រជាជនក្រីក្រ និងជនងាយរងគ្រោះអោយដោះដូរដីធ្លីរបស់ខ្លួន យកសំណងដែលទាបជាងតម្លៃទីផ្សារ ។ អង្គការ ADHOC បានរាយការណ៍ថា ខ្លួនបានទទួលករណីទាក់ទងនឹងដីធ្លីចំនួន ៧៧ ករណី ដោយគិតត្រឹមខែមិថុនា ។ នៅអំឡុងពេលនេះដែរ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលមួយផ្សេងទៀតបានទទួលបណ្តឹងទាក់ទងនឹងបញ្ហាដីធ្លីចំនួន ៣៩ ករណីនៅភ្នំពេញ និងខេត្តចំនួន ១២ ដែលប៉ះ ពាល់ដល់ប្រជាជនចំនួន ១៣៣៤ គ្រួសារ ។ ជារឿយៗ ប្រជាជនក្រីក្រងគ្មានឯកសារផ្លូវច្បាប់ដើម្បីបញ្ជាក់លើការទាមទារដីធ្លី

របស់ខ្លួនឡើយ ហើយខ្វះជំនឿទៅលើប្រព័ន្ធតុលាការ ។ ប្រជាជនមួយចំនួនដែលត្រូវបានបណ្តេញចេញបានតវ៉ាដោយជោគជ័យប្រឆាំងនឹងវិធានការទាំងនេះនៅក្នុងតុលាការ ប៉ុន្តែករណីភាគច្រើននៅក្នុងតុលាការកំពុងស្ថិតក្នុងដំណើរការពិនិត្យសំណុំឯកសារនៅឡើយ ។

ផ្នែកទី២ ៖ ការគោរពសេរីភាពពលរដ្ឋ ដែលរួមមាន

ក. សេរីភាពបញ្ចេញមតិ និងសេរីភាពសារព័ត៌មាន

រដ្ឋធម្មនុញ្ញមានចែងពីសេរីភាពបញ្ចេញមតិ និងសេរីភាពផ្នែកសារព័ត៌មាន។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ នៅក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែង សិទ្ធិទាំងនេះមិនត្រូវបានគោរពជានិច្ចឡើយ ។

សេរីភាពក្នុងការនិយាយស្តី៖រដ្ឋធម្មនុញ្ញកំណត់ថា ការបញ្ចេញមតិដោយសេរី មិនត្រូវប៉ះពាល់ដល់សន្តិសុខសាធារណៈឡើយ ។ រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ក៏ប្រកាសផងដែរថា ព្រះមហាក្សត្រ “មិនអាចត្រូវគេរំលោភបានទេ” ហើយសេចក្តីណែនាំរបស់ ក្រសួងមហាផ្ទៃ ដែលអនុលោមតាមច្បាប់បរិហាកេរ្តិ៍ បញ្ជាក់ជាថ្មីនូវដែនកំណត់ទាំងនេះ ហើយហាមប្រាម មិនអោយអ្នកបោះពុម្ព និងនិពន្ធនាយកផ្សព្វផ្សាយរឿងណា ដែលប្រមាថ និងបរិហាកេរ្តិ៍ថ្នាក់ដឹកនាំនិងស្ថាប័ន រដ្ឋាភិបាលឡើយ ។

ច្បាប់ហាមប្រាមមិនអោយមានការត្រួតពិនិត្យចាប់ពិរុទ្ធមុនពេលបោះពុម្ពផ្សាយ ឬការដាក់ទោសជាប់ពន្ធនាគារ ដោយសារការសម្តែងមតិឡើយ ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ រដ្ឋាភិបាលបានប្រើក្រមព្រហ្មទណ្ឌដើម្បីកាត់ទោសពីបទបរិហារកេរ្តិ៍ ផ្សាយព័ត៌មានមិនពិត និងញុះញង់។ ក្រមព្រហ្មទណ្ឌមិនមានចែងពីការចាប់ដាក់ពន្ធនាគារចំពោះការបរិហារកេរ្តិ៍ទេ តែចែងពីការដាក់ពន្ធនាគារចំពោះការញុះញង់ ឬផ្សាយព័ត៌មានមិនពិត ដែលអាចនាំអោយមានការចាប់ដាក់ពន្ធនាគាររហូតដល់ ៣ ឆ្នាំ។ ចៅក្រមក៏អាចបញ្ជាអោយបង់ការផាកពិន័យផងដែរ ដែលអាចនាំអោយមានការចាប់ដាក់ពន្ធនាគារ បើមិនបង់ទេ។

<u>សេរីភាពសារព័ត៌មាន៖</u>គណបក្សនយោបាយធំៗទាំងអស់មានលទ្ធភាពប្រើប្រាស់កាសែតបានយ៉ាងសមហេតុផល និងទៀងទាត់។ កាសែតធំៗទាំងអស់ជាភាសាខ្មែរទទួលបានការគាំទ្រថវិកាពីបុគ្គលដែលស្និទ្ធនឹងគណបក្សនយោបាយ ហើយចូលជាសមាជិកគណបក្ស។ មានកាសែតជាភាសាខ្មែរប្រមាណ ២០ ត្រូវបានបោះពុម្ពជាប្រចាំ។ គិតមកត្រឹមខែសីហា មានកាសែតប្រឆាំង ២ ត្រូវបានបោះពុម្ពជាប្រចាំ ។ ថ្វីបើកាសែតចំនួន

៥ ដែលបោះពុម្ពច្រើនជាងគេត្រូវបានចាត់ទុកថា គាំទ្រគណបក្សប្រជាជនក្តី តែកាសែតភាគច្រើនរិះគន់រដ្ឋាភិបាល ពិសេសទាក់ទងនឹងអំពើពុករលួយ និងការចាប់យកដី។

រដ្ឋាភិបាល កងកំលាំងយោធា និងគណបក្សនយោបាយកាន់អំណាចបានបន្តគ្របដណ្តប់លើប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយ ហើយបានប្រើឥទ្ធិពលលើខ្លឹមសារនៃការផ្សាយ។ មានស្ថានីយ៍ទូរទស្សន៍ក្នុងស្រុកចំនួន ១២ ហើយនិងស្ថានីយ៍វិទ្យុចំនួនជិត ១០០។ ស្ថានីយ៍វិទ្យុភាគច្រើន និងស្ថានីយ៍ទូរទស្សន៍ទាំងអស់ត្រូវបានគ្រប់គ្រង ឬស្ថិតក្រោមឥទ្ធិពលយ៉ាងខ្លាំងរបស់គណបក្សប្រជាជនកម្ពុជា ហើយមានតែចំនួនតិចតួចទេដែលឯករាជ្យ ឬមិនកាន់ខាងគណបក្សដទៃ។

នៅថ្ងៃទី ១៤ ខែមិនា សាលាឧទ្ធរណ៍បានបន្ថយទោសអោយលោក ម៉ម សូណាង់ដូ ម្ចាស់ស្ថានីយវិទ្យុសំបុកឃ្មុំឯករាជ្យចំពោះបទចោទពីការដែលលោកមានការពាក់ព័ន្ធនឹងចលនាផ្តាច់ខ្លួន ពី ២០ ឆ្នាំ មកត្រឹម ៥ ឆ្នាំ ដោយព្យួរទោសដែលនៅសល់។ លោកត្រូវបានដោះលែងនៅថ្ងៃបន្ទាប់។ អ្នកសង្កេតការភាគច្រើនយល់ស្របគ្នាថា ការដាក់ទោសនោះគឺផ្អែកលើការដែលលោក ម៉ម សូណាង់ដូឧស្សាហ៍រិះគន់រដ្ឋាភិបាលតាមរលកធាតុអាកាស។

<u>អំពើហឹង្សា និងការយាយី៖</u> នៅល្ងាចថ្ងៃទី ២២ ខែកញ្ញា មានយុវជនប្រហែល ២៥ នាក់ប្រដាប់ដោយដំបងជ្រលួញ និងចំពាមកៅស៊ូ បានប្រើហឹង្សាបំបែកការតវ៉ាដោយសន្តិភាពរបស់សកម្មជនសិទ្ធិដីធ្លីមួយក្រុមតូច។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលខ្មែរមួយបានរាយការណ៍ថា នគរបាលក្នុងឯកសណ្ឋានចំនួនប្រហែល ៥០ នាក់បានឈរមើល ដោយគ្មានធ្វើអន្តរាគមន៍ ចំណែកមនុស្ស ១០ នាក់បានរងរបួស។

នៅខែកញ្ញា ឆ្នាំ ២០១២ អ្នកកាសែតឈ្មោះ ហង្ស សេរីឧត្តមត្រូវបានឃើញស្លាប់នៅក្នុងក្តបឡានរបស់គាត់។ តែតំណាងផ្នែកសារព័ត៌មានបានបង្ហាញថា គាត់មិនត្រូវបានគេសំលាប់ដោយសារការងារយកព័ត៌មានរបស់គាត់ទេ។ នៅថ្ងៃទី ២៨ ខែសីហា ការចោទប្រកាន់ទៅលើប្តីប្រពន្ធពីរនាក់ពីបទជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងការស្លាប់របស់លោក សេរីឧត្តមត្រូវបានទំលាក់ចោល ដោយសារខ្វះភស្តុតាង។ យ៉ាងណាក្តី នៅថ្ងៃទី ១៤ តុលា សាលាឧទ្ធរណ៍បានប្រកាសថា នឹងលើកករណីនោះមកកាត់ឡើងវិញ។

<u>ការចាប់ពិរុទ្ធ ឬការដាក់កំហិតលើសេចក្តីក្នុងអត្ថបទ៖</u> នៅថ្ងៃទី ២៥ ខែមិថុនា ក្រសួងព័ត៌មានបានបញ្ជាអោយស្ថានីយ៍វិទ្យុក្នុងស្រុកមិនអោយផ្សាយកម្មវិធីព័ត៌មានរបស់បរទេស នៅក្នុងអំឡុងពេលធ្វើយុទ្ធនាការបោះឆ្នោតជាតិ។ ការហាមប្រាមនោះត្រូវបានដកចេញវិញរយៈពេលមួយថ្ងៃក្រោយមក បន្ទាប់ពីមានការតវ៉ាជាទូទៅពីសាធារណៈ។ អ្នកសង្កេតការណ៍ភាគច្រើនជឿថា បំរាមនោះមានបំណងរារាំងមិនអោយមានការរាយការណ៍ព័ត៌មានដែលរិះគន់រដ្ឋាភិបាល ឬព័ត៌មានរបស់គណបក្សនយោបាយប្រឆាំង។

មានសេចក្តីរាយការណ៍ខ្លះមកថា ភ្នាក់ងាររដ្ឋាភិបាលបានរំខាន ឬគំរាមកំហែងអ្នកសារព័ត៌មាន អ្នកបោះពុម្ពផ្សាយ ឬអ្នកចែកចាយ ហើយអ្នករាយការណ៍ព័ត៌មាន និងនិពន្ធនាយកបានសារភាពថា ខ្លួនបានពិនិត្យចាប់ពិរុទ្ធលើខ្លួនឯង ដោយខ្លាចការសងសឹកពីរដ្ឋាភិបាល។

ភាគច្រើននៃកាសែតក្នុងស្រុក និងស្ថានីយទូរទស្សន៍ទាំងអស់ដែលស្ថិតនៅក្រោមការគាបសង្កត់របស់គណបក្សប្រជាជន មិនធ្វើការផ្សព្វផ្សាយពីការវិលត្រឡប់មកវិញនៅថ្ងៃទី ១៩ ខែកក្កដា នៃលោក សម រង្ស៊ី មេដឹកនាំប្រឆាំង ដែលបានធ្វើនិរទេសខ្លួនឯង។

<u>ច្បាប់បរិហារកេរ្តិ៍ និងសន្តិសុខជាតិ៖</u> នៅថ្ងៃទី ៥ ខែមិថុនា សភាជាតិបានហូតឋានៈជាអ្នកតំណាងរាស្ត្រពីសមាជិកសភាមកមកពីគណបក្សប្រឆាំងគឺគណបក្សសម រង្ស៊ី និងគណបក្សសិទ្ធិមនុស្សចំនួន ២៧ នាក់ ហើយបន្ទាប់មក បានអនុម័តច្បាប់ដាក់ទោសព្រហ្មទណ្ឌដល់ការបដិសេធថា គ្មានភាពយង់ឃ្នងដែលប្រព្រឹត្តនៅក្រោមរបបខ្មែរក្រហម។ សកម្មភាពទាំងនេះមានឡើងបន្ទាប់ពីមានការចោទប្រកាន់ថា លោក កឹម សុខា មេដឹកនាំបក្សប្រឆាំង បានធ្វើសេចក្តីថ្លែងមួយបដិសេធភាពធ្ងន់ធ្ងរនៃអំពើយង់ឃ្នងដែលត្រូវបានប្រព្រឹត្តក្នុងអំឡុងសម័យខ្មែរក្រហម។

សេរីភាពអ៊ីនធឺណែត

គ្មានរបាយការណ៍និយាយអំពីការដាក់កំហិតរបស់រដ្ឋាភិបាលលើប្រព័ន្ធអ៊ិនធ័រណែត ឬមានរបាយការណ៍គួរអោយទុកចិត្តបានថារដ្ឋាភិបាលបានតាមដានអ៊ីម៉ែល ឬការឆ្លើយឆ្លងផ្ទាល់តាមអ៊ីនធ័រណែត ដោយគ្មានការអនុញ្ញាតត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់ទេ ។ សកម្មជននៅតែមានកង្វល់លើពង្រាងច្បាប់ស្តីពី “បទល្មើសតាមប្រព័ន្ធអ៊ិនធ័រណែត” ដោយបានកត់សំគាល់ថា ច្បាប់នេះអាចត្រូវបានប្រើសំរាប់ដាក់កំហិតលើសេរីភាពតាមប្រព័ន្ធអ៊ិនធ័រណែត។ រដ្ឋាភិបាលអះអាងថា ច្បាប់នេះគ្រាន់តែគ្រប់គ្រងលើសកម្មភាពឧក្រិដ្ឋជនតែប៉ុណ្ណោះ។ មានសេវាអ៊ិនធ័រណែតសំរាប់ប្រើជាទូទៅ ជាពិសេសនៅតាមទីប្រជុំជន ហើយប្រហែល ២១% នៃប្រជាជនកម្ពុជាអាចប្រើសេវាអ៊ិនធ័រណែតតាមរយៈទូរស័ព្ទដៃរបស់គេ។ នេះបើតាមព័ត៌មានពីក្រសួងទូរគមនាគមន៍ និងប្រៃសនីយ៍។

សេរីភាពខាងការសិក្សាអប់រំ និងពិធីវប្បធម៌

ជាទូទៅ ពុំមានឧបសគ្គចំពោះសេរីភាពផ្នែកការសិក្សាអប់រំឬពិធីវប្បធម៌ឡើយ ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏អ្នកធ្វើការក្នុងផ្នែកសិក្សាអប់រំច្រើនមានការប្រុងប្រយ័ត្ន នៅពេលបង្រៀនមុខវិជ្ជាពាក់ព័ន្ធនឹងនយោបាយ ដោយសារខ្លាចប៉ះពាល់អ្នកនយោបាយ ។

ខ. សេរីភាពប្រមូលផ្តុំគ្នា និងសេរីភាពបង្កើតអង្គការ/សមាគម

សេរីភាពប្រមូលផ្តុំគ្នា

រដ្ឋធម្មនុញ្ញមានចែងពីសេរីភាពប្រមូលផ្តុំគ្នាដោយសន្តិវិធី ប៉ុន្តែមានពេលខ្លះ រដ្ឋាភិបាលមិនបានគោរពសិទ្ធិនេះទេ នៅក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែង ។

ច្បាប់តំរូវអោយមានការសុំការអនុញ្ញាតជាមុន មុននឹងធ្វើការដង្ហែរក្បួនតវ៉ា ឬបាតុកម្ម។ បញ្ញាតិមួយចែងពីការជំរាបប្រាប់ចំនួន ៥ ថ្ងៃមុន សំរាប់ការធ្វើបាតុកម្មដោយសន្តិវិធី ចំណែកបញ្ញាតិមួយទៀតចែងពីការតំរូវអោយជូនដំណឹងចំនួន ១២ ម៉ោងមុន សំរាប់ការប្រមូលផ្តុំគ្នាដោយមិនមានការគ្រោងទុក នៅលើទីកន្លែងឯកជន ឬនៅទីកន្លែងតវ៉ាដោយសន្តិវិធី ក្នុងខេត្តនិមួយៗ ហើយកំរិតចំនួនអ្នកចូលរួមត្រឹម ២០០ នាក់។ តាមច្បាប់ អាជ្ញាធរខេត្ត និងអាជ្ញាធរក្រុងមានអំណាចសំរេចចេញការអនុញ្ញាតអោយធ្វើបាតុកម្ម។ តាមភាពជាក់ស្តែង ពិសេសនៅភ្នំពេញ មន្ត្រីអាជ្ញាធរថ្នាក់ក្រោមប្រគល់សិទ្ធិអោយអាជ្ញាធរថ្នាក់ជាតិវិញ ក្នុងការសំរេច ហើយធ្វើការបដិសេធសំណើសុំ បើអាជ្ញាធរថ្នាក់ជាតិមិនផ្តល់ការអនុញ្ញាតច្បាប់អោយធ្វើការប្រមូលផ្តុំគ្នាទេ។ តាមធម្មតា អាជ្ញាធរមិនផ្តល់ការអនុញ្ញាតដល់ក្រុមដែលរិះគន់គណបក្សដឹកនាំប្រទេស ។អាជ្ញាធរលើកហេតុផលស្ថេរភាព និងសន្តិសុខសាធារណៈសំរាប់ការមិនផ្តល់ការអនុញ្ញាត។ តែច្បាប់មិនកំណត់ច្បាស់នូវន័យនៃពាក្យថាស្ថេរភាព និងសន្តិសុខសាធារណៈសំរាប់ធ្វើជាហេតុផលក្នុងការបដិសេធការអនុញ្ញាតទេ ។ ក្នុងករណីខ្លះ នគរបាលបំបែកហ្វូងមនុស្សដែលប្រមូលផ្តុំគ្នាដោយគ្មានការអនុញ្ញាតិ ដោយក្នុងករណីខ្លះបណ្តាលអោយមានរបួសតិចតួចដល់បាតុករខ្លះ។ ផ្នែកសារព័ត៌មានបានរាយការណ៍ថា មានតវ៉ាជាសាធារណៈច្រើន ដោយភាគច្រើនទាក់ទងនឹងរឿងដីធ្លី ឬជំលោះការងារ។

នៅខែឧសភា និងខែមិថុនា នគរបាលក្រុងភ្នំពេញបានឡានទឹកបំបែកការតវ៉ារបស់អ្នកភូមិបឹងកក់ដែលមកជួបជុំគ្នាម្តងហើយម្តងទៀតនៅសាលាក្រុង ដើម្បីសុំជួបជាមួយអភិបាលក្រុងភ្នំពេញ ទាក់ទងនឹងការបណ្តេញពួកគេចេញពីសហគមន៍។ អ្នកតវ៉ាម្នាក់ត្រូវបានរាយការណ៍មកថា បានរលូតកូនដោយសាររបួសនៅក្នុងការប៉ះទង្គិចគ្នានោះ។ ក្រោយការបោះឆ្នោតជាតិថ្ងៃទី ២៨ កក្កដា គណបក្ស CNRP បានធ្វើបាតុកម្មអហឹង្សាជាបន្តបន្ទាប់ ក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ។ កំលាំងសន្តិសុខតែងតែបង្កើតចំណុចឆែកឆេរ និងការរាំងបិទផ្លូវនានាក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ នៅមុនពេលមានបាតុកម្មទាំងនេះ ហើយពេលខ្លះ បានបិទការធ្វើចរាចរ

នៅតាមតំបន់ធំៗក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ។ កំលាំងសន្តិសុខបានប្រើឡានទឹក ផ្សែងបាញ់បង្ហូរទឹកភ្នែក ហើយក្នុងករណីមួយ បានប្រើកាំភ្លើងដើម្បីធ្វើអោយជនស៊ីវិលស្ថិតនៅឆ្ងាយពីកន្លែងបិទផ្លូវ។

សេរីភាពបង្កើតអង្គការ/សមាគម

រដ្ឋធម្មនុញ្ញមានចែងអំពីសេរីភាពបង្កើតអង្គការ/សមាគម តែរដ្ឋាភិបាលមិនបានគោរពសិទ្ធិ នេះអោយបានជាប់លាប់ទេ នៅក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែង ពិសេសទាក់ទងនឹងសិទ្ធិរបស់កម្មករ (សូមមើលត្រង់ផ្នែក ៧.ក) ។

គ. សេរីភាពសាសនា

សូមមើល *របាយការណ៍ស្តីពីសេរីភាពសាសនា* តាមគេហទំព័រ www.state.gov/g/drl/irf/rpt ។

ឃ. សេរីភាពដើរហើរ ជនផ្លាស់ទីកន្លែងក្នុងប្រទេស ការការពារជនភៀសខ្លួន និងជនគ្មានប្រទេស

ច្បាប់មានចែងអំពីសេរីភាពដើរហើរនៅក្នុងប្រទេស ការធ្វើដំណើរនៅបរទេស និរប្រវេសន៍ និងមាតុភូមិនិវត្តន៍ ហើយជាទូទៅ ក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែង រដ្ឋាភិបាលបានគោរពសិទ្ធិទាំងនេះ ។ រដ្ឋាភិបាលបានធ្វើសហប្រតិបត្តិការជាមួយការិយាល័យឧត្តមស្នងការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកជនភៀសខ្លួន (UNHCR) និងអង្គការមនុស្សធម៌ដទៃទៀតក្នុងការផ្តល់កិច្ចការពារ ឬជំនួយដល់ជនផ្លាស់ទីលំនៅក្នុងស្រុក ជនភៀសខ្លួន មាតុភូមិនិវត្តន៍ អ្នកស្វែងរកសិទ្ធិជ្រកកោន ជនគ្មានប្រទេស ឬបុគ្គលដែលធ្វើអោយមានក្តីបារម្ភ ដទៃទៀត។

<u>ការធ្វើនិរទេស៖</u> រដ្ឋធម្មនុញ្ញហាមប្រាមការនិរទេខ្លួនដោយបង្ខំ ហើយរដ្ឋាភិបាលមិនបានអនុវត្តលើការហាមប្រាមនេះទេ។ នៅថ្ងៃទី ១៩ ខែកក្កដា លោក សម រង្ស៊ី ដែលជាមេដឹកនាំគណបក្សប្រឆាំង ហើយដែលធ្វើនិរទេសដោយខ្លួនឯង ដោយសារការកាត់ទោសព្រហ្មទណ្ឌកំបាំងមុខ នៅឆ្នាំ ២០០៩ បានវិលត្រឡប់មកកម្ពុជាវិញ បន្ទាប់ពីបានទទួលការលើកលែងទោសដោយព្រះមហាក្សត្រតាមអនុសាសន៍របស់លោកនាយករដ្ឋមន្ត្រី។

ការការពារជនភៀសខ្លួន

<u>លទ្ធភាពទទួលបានការជ្រកកោន៖</u> ច្បាប់ប្រទេសកម្ពុជាមានចែងអំពីការផ្តល់សិទ្ធិជ្រកកោន ឬឋានៈជាជនភៀសខ្លួន ហើយរដ្ឋាភិបាលបានរៀបចំប្រព័ន្ធមួយសម្រាប់ផ្តល់កិច្ចការពារដល់ជនភៀសខ្លួន ។

ប្រព័ន្ធជាតិស្តីពីសិទ្ធិជ្រកកោនមាន សមត្ថភាពនៅមានកំរិត ដែលជាការនាំអោយមានការពន្យារពេលវែង សំរាប់អ្នកសុំសិទ្ធិជ្រកកោនខ្លះ។ អង្គការ UNHCR បានបន្តផ្តល់ការបណ្តុះបណ្តាល និងជំនួយបច្ចេកទេស ដទៃទៀតដល់ការិយាល័យជនភៀសខ្លួនខ្មែរ នៅក្នុងនាយកដ្ឋានអន្តោប្រវេសន៍។

ជនគ្មានប្រទេស [ជនគ្មានរដ្ឋ]

ប្រទេសកម្ពុជាមានអ្នករស់នៅដែលជាជនគ្មានប្រទេស ចំណែកឯរដ្ឋាភិបាលមិនបានអនុវត្តច្បាប់ឬ គោលនយោបាយប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពដើម្បីផ្តល់ឱកាសដល់ជនទាំងនោះអោយទទួលបានសញ្ជាតិឡើយ ។ តាមច្បាប់សញ្ជាតិ ឋានៈជាពលរដ្ឋអាចទទួលបានពីកំណើតដោយសារម្តាយ និងឪពុកដែលមិនមែនជាតិ ខ្មែរ ប្រសិនបើអ្នកទាំងពីរបានកើត និងកំពុងរស់នៅដោយស្របច្បាប់នៅប្រទេសកម្ពុជា ឬប្រសិនបើឪពុក ឬម្តាយបានទទួលឋានៈជាពលរដ្ឋកម្ពុជា ។

ការសិក្សាមួយនៅឆ្នាំ២០០៧ ដោយអង្គការ UNHCR ប៉ាន់ប្រមាណថា អ្នកដែលប្រហែលជាគ្មាន ប្រទេស ជាច្រើនពាន់នាក់បានរស់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ការប៉ាន់ស្មានរបស់ការ សិក្សានេះបានមកពីភស្តុតាងដែលគ្មានលក្ខណៈច្បាស់លាស់ ហើយតំណាងរបស់អង្គការ UNHCR នៅ ក្នុងស្រុកមិនបានចាត់ទុកថាតួលេខទាំងនេះថាលក្ខណៈប្រាកដប្រជាឡើយ ។ ហេតុផលដែលច្រើនមានជាង គេចំពោះភាពគ្មានប្រទេសគឺកង្វះឯកសារត្រឹមត្រូវពីប្រទេសកំណើត។

អង្គការ UNHCR រាយការណ៍ថា ប្រជាជនដែលគ្មានប្រទេសនៅកម្ពុជា ភាគច្រើនគឺក្រុមអាណិក ជនវៀតណាម។ បើយោងតាមអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលមួយ បុគ្គលដែលគ្មានភស្តុតាងសញ្ជាតិ ច្រើនមិន សូវបានទទួលបានការងារដែលមានលក្ខណៈផ្លូវការ ការសិក្សា ការចុះបញ្ជីអាពាហ៍ពិពាហ៍ លទ្ធភាពតាមផ្លូវ តុលាការ និងកម្មសិទ្ធិដីធ្លីទេ។

ផ្នែកទី៣. ការគោរពសិទ្ធិនយោបាយ ៖ សិទ្ធិពលរដ្ឋក្នុងការផ្លាស់ប្តូររដ្ឋាភិបាលរបស់ខ្លួន

រដ្ឋធម្មនុញ្ញផ្តល់សិទ្ធិដល់ប្រជាពលរដ្ឋក្នុងការផ្លាស់ប្តូររដ្ឋាភិបាលរបស់ខ្លួនដោយសន្តិវិធី ហើយជា ទូទៅប្រជាពលរដ្ឋប្រើប្រាស់សិទ្ធិនេះនៅក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែង តាមរយៈការបោះឆ្នោតតាមពេលវេលាទៀង ទាត់ និងជាសាកល ។

ការបោះឆ្នោត និងការចូលរួមផ្នែកនយោបាយ

ការបោះឆ្នោតជាតិថ្មីៗកន្លងទៅ៖ ការបោះឆ្នោតជាតិក្នុងពេលថ្មីៗបំផុត ដែលត្រូវបានធ្វើនៅខែកក្កដា ជារួមមានលក្ខណៈស្ងប់ស្ងាត់ល្អ ហើយគ្រប់គណបក្សទាំងអស់បានចូលរួមក្នុងយុទ្ធនាការដោយគ្មានការរារាំង ហើយជាទូទៅ គ្មានការគំរាមកំហែង ដែលផ្ទុយពីការបោះឆ្នោតជាតិលើកមុនៗ។ ថ្វីត្បិតតែមានការរំដើបរំជួលមិនច្រើននៅថ្ងៃបោះឆ្នោតក្តី តែដំណើរការបោះឆ្នោតគឺពោរពេញដោយភាពមិនប្រក្រតី។ តាមការគណនារបស់រដ្ឋាភិបាលខ្លួនឯង អ្នកមានសិទ្ធិបោះឆ្នោតចំនួនជាង ៩% មិនអាចបោះឆ្នោតបានដោយសារបញ្ហាបញ្ជីឈ្មោះអ្នកបោះឆ្នោត។ ថ្វីត្បិតតែបញ្ហានៃអ្នកបោះឆ្នោតមិនអាចទៅបោះឆ្នោតត្រូវបានរកឃើញដោយអង្គការសង្គមស៊ីវិលជាច្រើន នៅមុនពេលបោះឆ្នោតរយៈពេលយ៉ាងយូរក្តី តែគជបមិនបានធ្វើការកែតំរូវអ្វីគួរអោយកត់សំគាល់ទេ។ អ្នកសង្កេតការណ៍បានកត់សំគាល់ឃើញថា កំរិតនៃភាពមិនប្រក្រតីក្នុងការបោះឆ្នោតសមល្មមនឹងធ្វើការស៊ើបអង្កេតដោយឯករាជ្យមួយ តែការស៊ើបអង្កេតពេញលេញ និងដោយឯករាជ្យមិនត្រូវបានធ្វើទេ។ គណបក្ស CNRP មិនព្រមចូលរួមអង្គុយក្នុងសភាជាតិ នៅពេលសភាកោះប្រជុំនៅថ្ងៃទី ២៣ ខែកញ្ញា។ មេដឹកនាំគណបក្សបានអះអាងថា គណបក្ស CNRP នឹងមិនចូលរួមក្នុងរដ្ឋាភិបាលទេ រហូតទាល់តែគណបក្សដឹកនាំប្រទេសព្រមធ្វើការស៊ើបអង្កេតលើភាពមិនប្រក្រតីនៃការបោះឆ្នោត ព្រមទាំងយល់ព្រមលើការទាមទារបន្ថែមទៀតដែលផ្តោតជាពិសេសលើវិធានការធ្វើអោយមានតុល្យភាពអំណាចរវាងគណបក្សទាំងពីរនេះ។

គណបក្សនយោបាយ៖ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល និងគណបក្សនយោបាយមួយចំនួន បានចោទប្រកាន់ថាសមាជិកភាពនៅក្នុងគណបក្សប្រជាជនកម្ពុជាដែលមានភាពគ្របដណ្តប់លើគេ បានផ្តល់អត្ថប្រយោជន៍ដូចជាអំណោយ ជំនួយសង្គ្រោះបន្ទាន់របស់រដ្ឋាភិបាល និងសម្បទានដីសេដ្ឋកិច្ច ។ គណបក្សប្រជាជនកម្ពុជាមានលទ្ធភាពទទួលបានការផ្សព្វផ្សាយលើសលុបពីប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយ ដែលរួមមានទូរទស្សន៍ទាំងអស់ និងវិទ្យុភាគច្រើន។

ការចូលរួមរបស់ស្ត្រី និងក្រុមជនជាតិភាគតិច៖ វប្បធម៌ប្រពៃណីកម្រិតតួនាទីរបស់ស្ត្រីនៅក្នុងរដ្ឋាភិបាល ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ស្ត្រីបានចូលរួមនៅក្នុងការបោះឆ្នោតជាតិ កាលពីខែកក្កដា។ មានស្ត្រីចំនួន ២៥ នាក់កាន់កាប់អាសនៈសភាដែលមានចំនួន ១២៣ អាសនៈ ដែលរួមមានសមាជិកសភាមកពីគណបក្ស CNRP ដែលធ្វើពហិការមិនចូលប្រជុំសភានិងមានស្ត្រីចំនួន ១០ នាក់ទៀតនៅក្នុងព្រឹទ្ធសភាដែលមាន៦១ អាសនៈ។ មានឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រីម្នាក់ជាស្ត្រី និងមានស្ត្រីជារដ្ឋមន្ត្រី រដ្ឋលេខាធិការ អនុរដ្ឋលេខាធិការចំនួន ៨០ នាក់។ ស្ត្រីក៏បានបំពេញ តួនាទីជាទីប្រឹក្សាផងដែរ ហើយមានចៅក្រម និងព្រះរាជអាជ្ញាជាស្ត្រីចំនួន ៥២ នាក់នៅតុលាការរាជធានី តុលាការខេត្ត សាលាឧទ្ធរណ៍ និងតុលាការកំពូល ។ ទោះបីជាគ្មានអភិបាលខេត្តជាស្ត្រី

ក៏ដោយ ក៏រដ្ឋាភិបាលបានតែងតាំងស្ត្រីជាអភិបាលរងខេត្តនៅគ្រប់ខេត្ត ក្រុងទាំង ២៣ រួមនឹងរាជធានីភ្នំពេញផងដែរ ។ គណៈកម្មការជាតិរៀបចំការបោះឆ្នោតបានរាយការណ៍ថា ស្ត្រីបានកាន់កាប់ ១៧ ភាគរយនៃអាសនៈក្រុមប្រឹក្សា ឃុំ និង ១៣ ភាគរយនៃអាសនៈក្រុមប្រឹក្សាស្រុក និងខេត្ត ។

ផ្នែកទី៤ ៖ អំពើពុករលួយ និងកង្វះតម្លាភាពក្នុងរដ្ឋាភិបាល

ច្បាប់មានចែងអំពីទោសព្រហ្មទណ្ឌសម្រាប់អំពើពុករលួយដែលប្រព្រឹត្តដោយមន្ត្រីនានា ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ រដ្ឋាភិបាលមិនបានអនុវត្តច្បាប់នេះប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពឡើយ ហើយមន្ត្រីប្រព្រឹត្តអំពើពុករលួយជាប្រព័ន្ធ ដោយមាននិទណ្ឌភាព ។

អំពើពុករលួយ៖ ក្រមព្រហ្មទណ្ឌបានកំណត់អំពើពុករលួយនានា ហើយកំណត់ច្បាស់នូវទោសចំពោះការប្រព្រឹត្តអំពើទាំងនេះ។ ច្បាប់ប្រឆាំងអំពើពុករលួយចែងពីមូលដ្ឋានច្បាប់សំរាប់អោយក្រុមប្រឹក្សាជាតិប្រឆាំងអំពើពុករលួយ និងអង្គភាពប្រឆាំងអំពើពុករលួយទទួល និងស៊ើបអង្កេតបណ្តឹងទាក់ទងនឹងអំពើពុករលួយ។ អង្គភាពប្រឆាំងអំពើពុករលួយមិនសហការអោយបានញឹកញាប់ជាមួយសង្គមស៊ីវិល ខ្វះធនធានគ្រប់គ្រាន់ ហើយត្រូវបានគេមើលឃើញថា គ្មានប្រសិទ្ធភាពក្នុងការប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងអំពើពុករលួយ។

អំពើពុករលួយមានលក្ខណៈរាលដាល និងទូលំទូលាយនៅគ្រប់ផ្នែកនៃសង្គម រួមទាំងផ្នែកនីតិប្រតិបត្តិ នីតិបញ្ញត្តិ និងតុលាការនៃរដ្ឋាភិបាល ។ មានសេចក្តីរាយការណ៍មកថា នគរបាល ព្រះរាជអាជ្ញា ចៅក្រមស៊ើបអង្កេត និងចៅក្រមជំរះក្តី បានទទួលសំណូកពីអ្នករកស៊ីខុសច្បាប់។ សាធារណជនបានត្អូញត្អែរញឹកញាប់ និងជាសាធារណៈអំពីអំពើពុករលួយ ដែលជាការបង្ហាញអោយឃើញថា អំពើពុករលួយជាច្រើនពុំមានការលាក់លៀមឡើយ ។ បៀវត្សរ៍មិនគ្រប់គ្រាន់រួមចំណែកអោយ មាន“អំពើពុករលួយដើម្បីរស់” ក្នុងចំណោមមន្ត្រីថ្នាក់ទាប ចំណែកវប្បធម៌និទណ្ឌភាពធ្វើអោយអំពើពុករលួយរីកសាយក្នុងចំណោមមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់ ។

នៅថ្ងៃទី ១៥ ខែកុម្ភៈ សាលាឧទ្ធរណ៍បានដំកល់ទោសលើឧត្តមសេនីយឯកម៉ឹក ដារ៉ា ដែលជាអតីតមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់ប្រឆាំងគ្រឿងញៀនរបស់ប្រទេសកម្ពុជា ក្រោមបទចោទប្រកាន់ថា ក្លែងក្លាយរបាយការណ៍ និងទទួលសំណូក។

ការការពារអ្នកទំលាយអាថ៌កំបាំងស្តីពីរឿងអាស្រូវ៖ គ្មានច្បាប់ ឬបញ្ញាតិច្បាស់លាស់ទាក់ទងនឹងការការពារអ្នកទំលាយអាថ៌កំបាំងស្តីពីរឿងអាស្រូវទេ។ តែ នៅក្រោមច្បាប់ប្រឆាំងនឹងអំពើពុករលួយ អត្តសញ្ញាណរបស់អ្នកទំលាយអាថ៌កំបាំងស្តីពីរឿងអាស្រូវមិនគួរត្រូវបានគេបង្ហាញទៅសាធារណជនទេ។

ការបង្ហាញផ្នែកហិរញ្ញវត្ថុ៖ រាជការ រួមទាំងមន្ត្រីតែងតាំង និងមន្ត្រីជាប់ឆ្នោតផង តាមច្បាប់ត្រូវប្រកាសទ្រព្យសម្បត្តិរបស់គេ។ អង្គភាពប្រឆាំងអំពើពុករលួយទទួលខុសត្រូវក្នុងការទទួលយកសេចក្តីប្រកាស ចំណែកការពិន័យចំពោះការមិនគោរពតាមមានការជាប់ពន្ធនាគាររាប់ពី ១ ខែទៅ ១ ឆ្នាំ។ កូននៅក្នុងបន្ទុក និងភរិយាមិនស្ថិតក្រោមច្បាប់តំរូវអោយប្រកាសទ្រព្យសម្បត្តិទេ។
លទ្ធភាពរបស់សាធារណជនចំពោះការទទួលព័ត៌មាន៖ ច្បាប់ស្តីពីបណ្ណាសារជាតិ (National Archives Law) អនុញ្ញាតអោយគេមើលឯកសារព័ត៌មានដោយគ្មានកំណត់ នៅក្នុងប័ណ្ណាសារសាធារណៈ ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ច្បាប់នេះផ្តល់លទ្ធភាពអោយមើលឯកសាររដ្ឋាភិបាលដែលមិនត្រូវបានបញ្ជាក់ច្បាស់តែក្នុងរយៈ ២០ ឆ្នាំក្រោយមកតែប៉ុណ្ណោះ ចំណែកឯកសារប៉ះពាល់ដល់សន្តិសុខជាតិ និងការពារជីវិតផ្ទាល់ខ្លួនអាចបញ្ចេញអោយបានបន្ទាប់ពីរយៈពេល ៤០ឆ្នាំ និង ១២០ ឆ្នាំក្រោយមកតែប៉ុណ្ណោះ។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលមួយចំនួនបានរាយការណ៍ថា នៅក្នុងភាព ជាក់ស្តែង ខ្លួនមានការលំបាកក្នុងការសុំបានព័ត៌មានមកមើល។ រដ្ឋាភិបាល ជាញឹកញាប់ ខកខានមិនបានឆ្លើយតបចំពោះសំណើសុំព័ត៌មាន ។

ផ្នែកទី៥ ៖ ឥរិយាបថរបស់រដ្ឋាភិបាលចំពោះការស៊ើបអង្កេតរបស់អង្គការអន្តរជាតិ និងអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលលើការចោទប្រកាន់ពីបទរំលោភសិទ្ធិមនុស្ស

អង្គការសិទ្ធិមនុស្សក្នុងស្រុក និងអន្តរជាតិផ្សេងៗ ជាទូទៅ ធ្វើប្រតិបត្តិការដោយគ្មានការរឹតត្បិតពីរដ្ឋាភិបាលឡើយ ក្នុងការស៊ើបអង្កេត និងបោះពុម្ពផ្សាយរបកគំហើញអំពីករណីសិទ្ធិមនុស្សរបស់ខ្លួន ។ ជារឿយៗ មន្ត្រីរដ្ឋាភិបាលបានសហការជាមួយបុគ្គលិកសិទ្ធិមនុស្សក្នុងការស៊ើបអង្កេតរបស់ខ្លួន ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ មានរបាយការណ៍ជាច្រើនអំពីកង្វះការសហការ ហើយនៅក្នុងករណីមួយចំនួន មានការបំភិតបំភ័យដោយមន្ត្រីរដ្ឋាភិបាល ។

មានអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលដែលធ្វើការងារផ្នែកសិទ្ធិមនុស្សប្រមាណជា ៤០ នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ប៉ុន្តែមានតែអង្គការមួយចំនួនតូចប៉ុណ្ណោះ ដែលសកម្មក្នុងការរៀបចំកម្មវិធីបណ្តុះបណ្តាល ឬស៊ើបអង្កេតការរំលោភសិទ្ធិមនុស្ស ។

អង្គការសិទ្ធិមនុស្សក្នុងស្រុក និងអន្តរជាតិជួបប្រទះការគម្រាមកំហែង និងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញពីមន្ត្រីមូលដ្ឋាន ។ អំពើទាំងនេះមានលក្ខណៈជាទម្រង់រឹតត្បិត និងការរំខានដល់ការជួបប្រជុំដែលឧបត្ថម្ភដោយអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលនានា ការបំភិតបំភ័យដោយពាក្យសម្តី ការគម្រាមចាត់វិធានការផ្លូវច្បាប់ និងការរារាំងតាមបែបការិយាធិបតេយ្យ ។ នៅថ្ងៃទី ៤ ខែកញ្ញា នគរបាលបានរឹបអូសយកពីរថយន្តរបស់អង្គ

ការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលមួយនូវសំភារៈឯកសារ ដែលគេអះអាងថា ត្រូវយកទៅប្រើក្នុងបាតុកម្មតវ៉ារឿងសិទ្ធិដីធ្លី។ នៅថ្ងៃទី ១១ ខែកញ្ញា ក្រសួងមហាផ្ទៃបានចេញសេចក្តីប្រកាសមួយ ដោយព្រមានដល់ក្រុមសង្គមស៊ីវិលកុំអោយផ្តល់ការគាំទ្រណាមួយ រួមទាំងជំនួយសង្គ្រោះបន្ទាន់ផ្នែកពេទ្យ ដល់បាតុកម្មដែលរៀបចំដោយគណបក្ស CNRP ។

អង្គការសហប្រជាជាតិ និងអង្គការអន្តរជាតិដទៃទៀត៖រដ្ឋាភិបាលជាទូទៅបានសហការជាមួយអង្គការអន្តរជាតិហើយបានអនុញ្ញាតអោយតំណាងអង្គការសហប្រជាជាតិមកធ្វើទស្សនកិច្ច ។ អ្នករាយការណ៍ពិសេសនៃអង្គការសហប្រជាជាតិទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្សនៅកម្ពុជា លោក Surya Subedi បានមកធ្វើទស្សនកិច្ចនៅកម្ពុជាចំនួន ១ ដង ។ នៅខែឧសភា លោកបានជួបជាមួយក្រុមសង្គមស៊ីវិល និង មន្ត្រីរដ្ឋាភិបាលជាន់ខ្ពស់។ នៅក្នុងរបាយការណ៍ប្រចាំខែសីហារបស់លោក លោកបានរិះគន់ការខិតខំរបស់រដ្ឋាភិបាលលើកំណែទំរង់ការបោះឆ្នោត។

ស្ថាប័នសិទ្ធិមនុស្សរបស់រដ្ឋាភិបាល៖ រដ្ឋាភិបាលមានស្ថាប័នសិទ្ធិមនុស្សចំនួន ៣ ដែលរួមមានគណៈកម្មាធិការដាច់ដោយឡែកចំនួន ២ ទទួលបន្ទុកការពារសិទ្ធិមនុស្ស និងទទួលពាក្យបណ្តឹង ដោយស្ថាប័នមួយស្ថិតក្រោមព្រឹទ្ធសភា និងមួយទៀតស្ថិតក្រោមរដ្ឋសភា ព្រមទាំងគណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជា ដែលស្ថិតនៅក្រោមខុទ្ទកាល័យនាយករដ្ឋមន្ត្រី។ គណៈកម្មាធិការទាំងនេះពុំមានការប្រជុំទៀងទាត់ ឬដំណើរការប្រកបដោយតម្លាភាពឡើយ។ គណៈកម្មាធិការសិទ្ធិមនុស្សកម្ពុជាប្រគល់របាយការណ៍របស់រដ្ឋាភិបាល ដើម្បីចូលរួមក្នុងដំណើរការពិនិត្យសិទ្ធិមនុស្សជាអន្តរជាតិ ដូចជាការពិនិត្យទៀងទាត់ជាសកល និងបានឆ្លើយតបចំពោះរបាយការណ៍របស់ស្ថាប័នរដ្ឋាភិបាលអន្តរជាតិ ប៉ុន្តែមិនបានធ្វើការស៊ើបអង្កេតស្ថានភាពសិទ្ធិមនុស្សដោយឯករាជ្យឡើយ។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលផ្នែកសិទ្ធិមនុស្សដែលគួរឱ្យទុកចិត្តបាន ចាត់ទុកសមត្ថភាពរបស់គណៈកម្មាធិការរបស់រដ្ឋាភិបាលថា មានកម្រិត។

រដ្ឋាភិបាលបានធ្វើជាម្ចាស់ផ្ទះសម្រាប់អង្គជំនុំជម្រះចម្រុះជាតិសាសន៍វិសាមញ្ញនៅក្នុងតុលាការកម្ពុជា (ECCC) ដែលដំណើរការរួមគ្នាជាមួយអង្គការសហប្រជាជាតិ ដើម្បីកាត់ទោសមេដឹកនាំខ្មែរក្រហម និងអ្នកទទួលខុសត្រូវខ្ពស់បំផុតចំពោះការរំលោភបំពាននៅសម័យខ្មែរក្រហម។ អ្នកសង្កេតការណ៍ខ្លះមានជំនឿថា សេចក្តីអត្ថាធិប្បាយជាសាធារណៈរបស់អ្នកដឹកនាំរដ្ឋាភិបាលអំពីបញ្ហាទាក់ទងនឹងអាណត្តិយុត្តាធិការនៃអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញនៅក្នុងតុលាការកម្ពុជាគឺជាទម្រង់មួយនៃការជ្រៀតជ្រែករបស់អ្នកនយោបាយ ។

ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ គ្មានភស្តុតាងដែលបង្ហាញថា សេចក្តីអត្ថាធិប្បាយទាំងនោះ បានរាំងស្ទះដល់ការងាររបស់តុលាការឡើយ។

ECCC បានបន្តសវនាការលើករណី ០០២ ប្រឆាំងនឹងអតីតមេដឹកនាំខ្មែរក្រហម គឺ២ បងធំទី" " ឈ្មោះ នួន ជា អតីតរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការបរទេស ឈ្មោះ អៀង សារី និងអតីតប្រមុខរដ្ឋ ឈ្មោះខៀវ សំផន ពីបទប្រល័យពូជសាសន៍ ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ និងការរំលោភយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរលើអនុសញ្ញាក្រុងហ្សឺណែវ។ អតីតរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការបរទេស និងជាសហចុងចោទក្នុងករណី ០០២ ឈ្មោះ អៀង សារី បានស្លាប់នៅថ្ងៃទី ១៤ ខែមិនា ហើយ ECCC បានបញ្ចប់ដំណើរការសវនាការប្រឆាំងរូបលោក។ ECCC បានបញ្ចប់សវនាការក្នុងដំណាក់កាលទី ១ នៃករណី ០០២ នៅថ្ងៃទី ២៣ ខែកក្កដា ហើយបានចាប់ផ្តើមសេចក្តីថ្លែងបិទ នៅថ្ងៃទី ១៦ ខែតុលា។ លោក Mark Harmon សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតអន្តរជាតិ បានបន្តការស៊ើបអង្កេតលើករណី ០០៣ និង ០០៤ ។ នៅថ្ងៃទី ៦ ខែមិថុនា អាជ្ញាធរបានផ្ទេរឈ្មោះ កាំង ហ្កេចអ៊ាវ ហៅ) ឌុច(ទៅពន្ធនាគារខេត្តកណ្តាលវិញ សំរាប់រយៈពេលបន្តទៀតនៃទោសជាប់ឃុំអស់មួយជីវិតរបស់គាត់ ក្នុងករណី ០០១។

ផ្នែកទី៦៖ ការរើសអើង ការរំលោភបំពានក្នុងសង្គម និងការជួញដូរមនុស្ស

រដ្ឋធម្មនុញ្ញហាមប្រាមការរើសអើងទាក់ទងនឹងពូជសាសន៍ យេនឌ័រ ពិការភាព ភាសា ឬឋានៈសង្គម ប៉ុន្តែ ជាទូទៅ រដ្ឋាភិបាលមិនបានការពារសិទ្ធិទាំងនេះឡើយ។ ច្បាប់មិនហាមប្រាមការរើសអើងដោយសារលក្ខណៈនៃចំណង់ផ្លូវភេទ អត្តសញ្ញាណជេនឌ័រ ឬឋានៈសង្គមឡើយ។

ស្ត្រី

<u>អំពើរំលោភសេពសន្ថវៈ និងអំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសារ៖</u> ច្បាប់ដាក់ទោសព្រហ្មទណ្ឌចំពោះអំពើរំលោភសេពសន្ថវៈ និងការបំពារបំពាន។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលក្នុងស្រុក និងអន្តរជាតិបានរាយការណ៍ថា អំពើហិង្សាប្រឆាំងស្ត្រី មានដូចជាអំពហឹង្សាក្នុងគ្រួសារ និងការរំលោភសេពសន្ថវៈ កើតមានជាទូទៅ។ អំពើរំលោភសេពសន្ថវៈត្រូវកាត់ទោសឱ្យជាប់ពន្ធនាគារពី ៥ឆ្នាំ ទៅ ៣០ឆ្នាំ។ អំពើរំលោភសេពសន្ថវៈ ប្តី/ប្រពន្ធមិនត្រូវបានចែងជាក់លាក់នៅក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌឡើយ ប៉ុន្តែ អាចធ្វើការចោទប្រកាន់ថាជា “អំពើរំលោភសេពសន្ថវៈ” “ការបង្ករបួសស្នាម” ឬ “ការបំពារបំពានមិនសមរម្យ”បាន។ យោងតាមច្បាប់ស្តីពីអំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសារ ការរំលោភសេពសន្ថវៈប្តី/ប្រពន្ធអាចស្ថិតនៅក្នុងនិយមន័យនៃអំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសារ ដែលរួមបញ្ចូល “ការបំពានផ្លូវភេទ” ផងដែរ។ កម្រមានការចោទប្រកាន់ពីបទរំលោភសេពសន្ថវៈ

ប្តី/ប្រពន្ធតាមក្រមព្រហ្មទណ្ឌ និងច្បាប់ស្តីពីអំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសារណាស់។ ច្បាប់ស្តីពីអំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសារ កំណត់ដាក់ទោសព្រហ្មទណ្ឌចំពោះអំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសារ ប៉ុន្តែ មិនមានចែងជាក់លាក់អំពីការដាក់ទោស ឡើយ។ គេអាចប្រើក្រមព្រហ្មទណ្ឌ ដើម្បីដាក់ទោសចំពោះបទល្មើសហឹង្សាក្នុងគ្រួសារ ដោយដាក់ទោស ពន្ធនាគារចាប់ពី ១ ឆ្នាំរហូតដល់ ១៥ឆ្នាំ។

អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលមួយ ឈ្មោះអាដហុកបានទទួលរបាយការណ៍អំពីករណីរំលោភសេព សន្ថវៈចំនួន ១៣៣ ករណី ដោយគិតត្រឹមខែមិថុនា ។ នៅក្នុងចំណោមករណីទាំងនេះ មាន ២៧ ករណីត្រូវ បានកាត់ក្តីដោយតុលាការ ២ ករណីត្រូវបានសម្របសម្រួលដោយតុលាការ ឬនគរបាល ហើយអាជ្ញាធរមូល ដ្ឋានបានសំរបសំរួល ១ ករណី។ករណីដែលនៅសល់នៅរង់ចាំសវនាការ។ ចំពោះអំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសារ មានរបាយការណ៍ចំនួន ១៧១ ករណី ដោយគិតត្រឹមខែមិថុនា។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលមួយផ្សេងទៀត បានចងក្រងអំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសារថាមានចំនួន ៩៧ ករណី នៅក្នុងរយៈពេលដដែលនោះ។ ក្នុងរបាយការណ៍ របស់អង្គការមួយនេះ ករណីហឹង្សាក្នុងគ្រួសារចំនួន ៤ ករណី និងករណីរំលោភសេពសន្ថវៈចំនួន ៤ករណី បាននាំអោយជនរងគ្រោះស្លាប់។ ទំនងជាមានការរាយការណ៍មិនគ្រប់អំពីបញ្ហាហឹង្សាក្នុងគ្រួសារ និងការ រំលោភសេពសន្ថវៈ ដោយសារគ្មានស្ថិតិគ្រប់គ្រាន់ស្តីពីបទល្មើស ដែលរាយការណ៍ពីការភ័យរបស់ស្ត្រីចំពោះ ការសងសឹកពីជនល្មើស។

រដ្ឋាភិបាលបានគាំទ្រអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលដែលផ្តល់ការបណ្តុះបណ្តាលដល់ស្ត្រីក្រីក្រ ងាយរង គ្រោះពីការរំលោភពីប្តី ពីពេស្យាចារ្យ និងពីការជួញដូរ។ ក្រសួងកិច្ចការនារីបានសម្របសម្រួលជាមួយអង្គ ការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលមួយ និងប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយមួយក្នុងស្រុក ដើម្បីបង្កើតកម្មវិធីចាក់ផ្សាយតាមវិទ្យុ និង ទូរទស្សន៍អំពីបញ្ហាស្ត្រី។

<u>ការបៀតបៀនផ្លូវភេទ៖</u> ក្រមព្រហ្មទណ្ឌដាក់ទោសព្រហ្មទណ្ឌចំពោះការបៀតបៀនផ្លូវភេទ ដោយដាក់ ពន្ធនាគារពី ៦ ថ្ងៃទៅ ៣ ខែ និងពិន័យជាទឹកប្រាក់ចំនួនពី ១០០ ០០០រៀលទៅ ៥០០ ០០០រៀល (២៥ ទៅ ១២៥ ដុល្លារអាមេរិក)។ ប៉ុន្តែ មិនមានការចាប់ខ្លួន ឬកាត់ទោសឡើយ។ រដ្ឋាភិបាលធ្វើយុទ្ធនាការលើកកម្ពស់ ការយល់ដឹងជាសាធារណៈដែលផ្តោតជាក់លាក់លើស្ត្រីលក់ស្រាបៀរនៅកន្លែងកម្សាន្តដែលបានរាយការណ៍ ថា ងាយរងគ្រោះដោយសារការបៀតបៀន។ ពុំទាន់មានព័ត៌មានអំពីអត្រានៃការកើតមានបទល្មើសនេះ នៅឡើយទេ។

សិទ្ធិបន្តពូជ៖ គូស្វាមី ភរិយា និងបុគ្គលម្នាក់ៗអាចសម្រេចចិត្តចំពោះចំនួនកូនដែលចង់បាន គម្លាតមានកូន និងពេលមានកូន ហើយពួកគេមានព័ត៌មាន និងមធ្យោបាយដើម្បីធ្វើការសម្រេចចិត្តដោយសេរីដោយគ្មានការរើសអើង។ ស្ត្រីមានសិទ្ធិទទួលសេវាពន្យារកំណើត និងការថែទាំមុនពេលសម្រាល ព្រមទាំងឆ្មបមានជំនាញ និងការថែទាំក្រោយពេលសម្រាលផងដែរ ប៉ុន្តែជារឿយៗ សិទ្ធនេះនៅមានកម្រិត ដោយសារឧបសគ្គ ប្រាក់ចំណូល និងភូមិសាស្ត្រ។ យោងតាមការអង្កេតសុខភាពប្រជាសាស្ត្រប្រទេសកម្ពុជា អត្រាមរណៈមាតា នៅឆ្នាំ២០១០ មានចំនួន ២០៦ នាក់ក្នុងទារកកើតរស់ចំនួន ១០០ ០០០នាក់។ កត្តាចម្បង ដែលមានឥទ្ធិពលលើអត្រាមរណៈមាតាខ្ពស់នៅក្នុងប្រទេសរួមមានកង្វះមណ្ឌលសុខភាពត្រឹមត្រូវ ថ្នាំសង្កូវ និងកង្វះឆ្មបមានជំនាញត្រឹមត្រូវ។ អត្រាប្រេវ៉ាឡង់នៃការប្រើមធ្យោបាយពន្យាកំណើតក្នុងចំណោមស្ត្រីគឺមានប្រហែល ៥១ ភាគរយ។

ការរើសអើង៖ រដ្ឋធម្មនុញ្ញចែងអំពីសិទ្ធិស្មើភាពគ្នាសំរាប់ស្ត្រី ការទទួលបានប្រាក់កម្រៃស្មើគ្នាចំពោះការងារដូចគ្នា និងឋានៈស្មើគ្នាក្នុងអាពាហ៍ពិពាហ៍។ ជាទូទៅ ស្ត្រីមានសិទ្ធិលើទ្រព្យសម្បត្តិស្មើភាពគ្នា មានសិទ្ធិតាមផ្លូវច្បាប់ដូចគ្នាក្នុងការដាក់ពាក្យបណ្តឹងលែងលះ និងសិទ្ធិស្មើគ្នាក្នុងការទទួលបានការអប់រំ និងការងារមួយចំនួន។ ប៉ុន្តែ ប្រពៃណីវប្បធម៌ និងការទទួលខុសត្រូវក្នុងការថែរក្សាកូនបានកម្រិតសមត្ថភាពរបស់ស្ត្រីដើម្បីឈានទៅដល់ការទទួលបានមុខតំណែងខ្ពស់នៅក្នុងការងារ ឬចូលរួមក្នុងកំលាំងការងារ ។ បុរសយ៉ាងច្រើនលើសលុបបម្រើការងារយោធា នគរបាល និងការងាររាជការស៊ីវិល។

ក្រសួងកិច្ចការនារី ដែលត្រូវបានផ្តល់អាណត្តិអោយការពារសិទ្ធិស្ត្រី និងលើកកម្ពស់សមភាពយេនឌ័រនៅក្នុងសង្គម បានបន្តកម្មវិធី នារីរតនៈ (“ស្ត្រីជាត្បូងពេជ្រដ៏មានតម្លៃ”)។ កម្មវិធីនេះមានគោលបំណងលើកកម្ពស់មុខមាត់ស្ត្រីតាមរយៈការបញ្ជ្រាបយេនឌ័រ ជំរុញឱ្យស្ត្រីចូលរួមនៅក្នុងជីវិតសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយ និង ការការពារសិទ្ធិស្ត្រី។ មន្ទីរ ក្រសួងរដ្ឋាភិបាលចំនួន ២៧ បានបន្តផែនការសកម្មភាពបញ្ជ្រាបយេនឌ័រដោយមានការគាំទ្រពីកម្មវិធីអភិវឌ្ឍន៍សហប្រជាជាតិ និងដោយសហការយ៉ាងជិតស្និទ្ធជាមួយក្រសួងកិច្ចការនារី។

កុមារ

ការចុះសំបុត្រកំណើត៖ តាមច្បាប់ សញ្ជាតិអាចទទួលបានតាមរយៈកំណើតពីឪពុកម្តាយដែលមិនមែនជាជនជាតិខ្មែរ ក្នុងករណីដែលឪពុកម្តាយទាំងពីរនោះបានកើត និងរស់នៅដោយស្របច្បាប់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ឬករណីដែលឪពុក/ម្តាយណាម្នាក់ទទួលបានសញ្ជាតិកម្ពុជា។ ខ្មែរជនជាតិត្រូវបានចាត់ទុកជាពលរដ្ឋខ្មែរ។ ក្រសួងមហាផ្ទៃបានគ្រប់គ្រងប្រព័ន្ធចុះបញ្ជីកំណើតតាមបែបទំនើប ប៉ុន្តែ ទារកទាំងអស់មិនសុទ្ធតែត្រូវបាន

ចុះបញ្ជីភ្លាមៗឡើយ ដោយសារតែឪពុកម្ដាយពន្យារពេល។ ប្រព័ន្ធនេះមិនបានដាក់បញ្ចូលសេវាពិសេសសំរាប់សហគមន៍ភាគតិចឡើយ។ ក្រៅពីនេះ កុមារដែលបានកើតចាប់ពីពាក់កណ្ដាលទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៧០ ដល់ពាក់កណ្ដាលទសវត្សរ៍ឆ្នាំ១៩៩០ ជាទូទៅ មិនត្រូវបានចុះបញ្ជីកំណើតឡើយ ដោយសារការគ្រប់គ្រងរបស់វៀតណាម/ខ្មែរក្រហម/សង្គ្រាមស៊ីវិល។ អ្នកដែលមិនបានចុះបញ្ជីទាំងនេះជាច្រើន ដែលក្រោយមកមានគ្រួសារផ្ទាល់ខ្លួន មិនបានយល់អំពីភាពចាំបាច់នៃការចុះបញ្ជីនេះទេ។ ជាទូទៅ យុវជនមិនទៅចុះបញ្ជីកំណើតឡើយ រហូតទាល់តែគេត្រូវការចាំបាច់។

ការខកខានមិនបានចុះបញ្ជីកំណើតនាំអោយមានការរើសអើង រួមទាំងការមិនផ្ដល់សេវាសាធារណៈផង។ ការសិក្សាមួយនៅឆ្នាំ ២០០៧ ដែលធ្វើឡើងដោយអង្គការ UNHCR ស្ដីពីភាពគ្មានសញ្ជាតិនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជាបាននិយាយថា ជារឿយៗ កុមារនៃជនជាតិភាគតិច និងអ្នកគ្មានសញ្ជាតិត្រូវបានផាត់ចេញពីដំណើរការចុះបញ្ជីកំណើត។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលដែលផ្ដល់សេវាចំពោះសហគមន៍ដែលត្រូវបានគេផាត់ចេញ បានរាយការណ៍ថា ជារឿយៗ កុមារដែលគ្មានសំបុត្រកំណើត និងសៀវភៅគ្រួសារ បាត់បង់លទ្ធភាពទទួលបានការអប់រំ និងការថែទាំសុខភាព។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលទាំងនោះក៏បានបញ្ជាក់ផងដែរថា ទៅថ្ងៃអនាគត កុមារទាំងនេះអាចមិនមានលទ្ធភាពទទួលបានការងារធ្វើ មានទ្រព្យសម្បត្តិផ្ទាល់ខ្លួន ចូលរួមបោះឆ្នោត ឬប្រើប្រាស់ប្រព័ន្ធច្បាប់នោះទេ។

<u>ការអប់រំ៖</u> កុមារទទួលរងផលប៉ះពាល់អវិជ្ជមានដោយសារប្រព័ន្ធអប់រំដែលគ្មានលក្ខណៈគ្រប់គ្រាន់។ ការអប់រំរហូតដល់ថ្នាក់ទី៩ គឺឥតមានបង់ថ្លៃឡើយ ប៉ុន្តែ មិនមែនជាកាតព្វកិច្ចទេ។ កុមារជាច្រើនបានឈប់រៀនដើម្បីជួយគ្រួសារក្នុងការងារកសិកម្មលក្ខណៈគ្រួសារ ធ្វើការងារនៅក្នុងសកម្មភាពផ្សេងទៀត ចូលរៀននៅអាយុច្រើន ឬមិនចូលរៀនសោះតែម្ដង។ រដ្ឋាភិបាលមិនបដិសេធក្មេងស្រីក្នុងការទទួលបានការអប់រំស្មើភាពគ្នាទេ។ ប៉ុន្តែ ជារឿយៗ គ្រួសារដែលមានធនធានមានកំរិត ផ្ដល់អាទិភាពដល់ក្មេងប្រុសជាងក្មេងស្រី។ បើយោងតាមរបាយការណ៍អង្គការអន្តរជាតិ បន្ទាប់ពីកម្រិតបឋមសិក្សា ចំនួនក្មេងស្រីចុះឈ្មោះចូលរៀនធ្លាក់ចុះយ៉ាងខ្លាំង។ សាលារៀននៅក្នុងតំបន់ជាច្រើនស្ថិតនៅឆ្ងាយពីផ្ទះ ហើយការធ្វើដំណើរក៏ជាបញ្ហាមួយផងដែរ។ កត្តានេះបានធ្វើឱ្យប៉ះពាល់ដល់ក្មេងស្រីជាពិសេស ដោយសារកង្វល់ពីសុវត្ថិភាពក្នុងការធ្វើដំណើរពីផ្ទះទៅសាលារៀន។

<u>ការធ្វើបាបកុមារ៖</u> អ្នកសង្កេតការណ៍ចាត់ទុកថាការធ្វើបាបកុមារមានជាទូទៅ ទោះបីគ្មានស្ថិតិបញ្ជាក់ក្ដី។ ការរំលោភសេពសន្ថវៈលើកុមារនៅតែជាបញ្ហាធ្ងន់ធ្ងរមួយនៅឡើយ។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល ADHOC

បានរាយការណ៍ ថា ករណីរំលោភសេពសន្ថវៈ និងប៉ុនប៉ងរំលោភសេពសន្ថវៈចំនួន ៩៩ ករណីបានកើតឡើងចំពោះកុមារដែលមានអាយុក្រោម ១៨ ឆ្នាំ។

អាពាហ៍ពិពាហ៍ដោយបង្ខំ និងក្នុងវ័យក្មេង៖ អាយុគ្រប់ការតាមច្បាប់សំរាប់ក្មេងប្រុស និងក្មេងស្រីគឺ ១៨ ឆ្នាំ។ នៅឆ្នាំ ២០១២ ១៨ ឆ្នាំ ២៤ ទៅ ២០ នារីដែលមានអាយុពីនៃ %បានរៀបការនៅពេលគេមានអាយុក្រោម ១៨ ឆ្នាំ។ តាមវប្បធម៏ខ្មែរ ការរៀបការកុមារមិនត្រូវបានចាត់ទុកថាជាបញ្ហាទេ ។រដ្ឋាភិបាលនិងបានប្រកាន់ជំហានលើកកំពស់ការយល់ដឹងលើការតំរូវលើអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលខ្មែរមួយអាយុអប្បរិមាដូចដែលត្រូវបានកំណត់ដោយច្បាប់។

ការកេងប្រវ័ញ្ចផ្លូវភេទលើកុមារ៖ ការរួមភេទជាមួយកុមារអាយុក្រោម ១៥ ឆ្នាំ គឺជាអំពើខុសច្បាប់។ នៅអំឡុងឆ្នាំនៃរបាយការណ៍ នគរបាលបានវាយឆ្មក់ចូលផ្ទះបន ហើយបានជួយសង្គ្រោះក្មេងស្រីមិនគ្រប់អាយុដែលត្រូវបានគេជួញដូរអោយធ្វើពេស្យា។ គិតមកត្រឹមខែកក្កដា ក្រសួងមហាផ្ទៃបានរាយការណ៍ថា អាជ្ញាធរបានចាប់ខ្លួនជនបរទេសចំនួន ៨ នាក់ ពីបទរួមភេទជាមួយកុមារ។ កុមារមួយចំនួនបានធ្វើពេស្យាដើម្បីចិញ្ចឹមជីវិត ដោយមិនមានការចូលរួមពីភាគីទីបីណាឡើយ។ រដ្ឋាភិបាលបានប្រើប្រាស់ច្បាប់ស្តីពីការបង្ក្រាបការជួញដូរមនុស្ស និងការកេងប្រវ័ញ្ចផ្លូវភេទ ដើម្បីកាត់ទោសអ្នកទេសចរផ្លូវភេទ ដែលរំលោភបំពានលើកុមារ។

ច្បាប់ស្តីពីការជួញដូរមនុស្សដាក់ទោសចំពោះការជួញដូរ កេងប្រវ័ញ្ចផ្លូវភេទលើកុមារ ដោយដាក់ពន្ធនាគារចាប់ពី ២ ទៅ ១៥ ឆ្នាំ។ ច្បាប់នេះក៏ហាមប្រាមរូបអាសអាភាសរបស់កុមារផងដែរ។

កុមារផ្លាស់ទីលំនៅ៖ រដ្ឋាភិបាលបានផ្តល់សេវាមានកំរិត និងមិនគ្រប់គ្រាន់ដល់កុមាររស់នៅតាមចិញ្ចើមថ្នល់នៅមជ្ឈមណ្ឌលស្តារនីតិសម្បទា។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលក្នុងស្រុកមួយបានវាយតម្លៃថា មានកុមារតាមចិញ្ចើមផ្លូវប្រមាណពី ១០០០ ទៅ ១២០០ នាក់នៅក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ ដែលគ្មានទំនាក់ទំនងជាមួយគ្រួសារ ហើយមានកុមារប្រមាណជាពី ១០ ០០០ ទៅ ១៥ ០០០នាក់ បានធ្វើការងារនៅតាមចិញ្ចើមផ្លូវ ប៉ុន្តែ បានត្រឡប់ទៅផ្ទះវិញនៅពេលយប់។ កុមារប្រមាណជា ៥០០ ទៅ ៩០០ នាក់ បានរស់នៅជាមួយគ្រួសាររបស់ខ្លួននៅតាមចិញ្ចើមផ្លូវនៃរាជធានីភ្នំពេញ។

កុមារក្នុងពន្ធនាគារ៖ ក្រសួងមហាផ្ទៃបានរាយការណ៍ថា ដោយគិតមកត្រឹមខែមិថុនា យ៉ាងហោចណាស់មានកុមារក្រោមអាយុ ៦ ឆ្នាំចំនួន ៥៦ នាក់ ត្រូវបានគេរាយការណ៍ថា កំពុងរស់នៅជាមួយម្តាយរបស់ខ្លួន

នៅក្នុងពន្ធនាគារ។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលមួយក្នុងស្រុកបានរាយការណ៍ថា មានកុមារបែបនេះចំនួន ៤៨ នាក់ រស់នៅក្នុងពន្ធនាគារចំនួន១៩ និងបានអះអាងថា កុមារទាំងនេះទទួលបានការមើលថែមិនបានល្អពីឆ្មាំពន្ធនាគារ និងប្រឈមមុខនឹងគ្រោះថ្នាក់រាងកាយពីអ្នកទោសព្រហ្មទណ្ឌដែលជាមនុស្សពេញវ័យ។ ជាទូទៅ កុមារទាំងនេះខ្វះអាហារូបត្ថម្ភ និងការអប់រំគ្រប់គ្រាន់។

<u>ការចាប់ជំរិតកុមារឆ្លងដែន៖</u> ប្រទេសកម្ពុជាមិនមែនជាហត្ថលេខីនៃអនុសញ្ញាក្រុងឡាអេ ឆ្នាំ១៩៨០ ស្តីពីទិដ្ឋភាពស៊ីវិលនៃការចាប់ជំរិតកុមារឆ្លងដែនឡើយ។

<u>ការប្រឆាំងនឹងសាសនាជ្វីស (Anti-Semitism)</u>

មានសហគមន៍អនិកជនកាន់សាសនាជ្វីសតូចមួយនៅក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ ហើយមិនមានរបាយការណ៍អំពីទង្វើប្រឆាំងនឹងពួកនេះឡើយ។

ការជួញដូរមនុស្ស

សូមចូលមើល*របាយការណ៍ស្តីពីការជួញដូរមនុស្ស* របស់ក្រសួងការបរទេសសហរដ្ឋអាមេរិក នៅគេហទំព័រ www.state.gov/j/tip។

ជនពិការ

ច្បាប់ហាមឃាត់ការរើសអើង ការព្រងើយកន្តើយ ការកេងប្រវ័ញ្ច ឬការបោះបង់ជនពិការ។ នៅក្នុងច្បាប់នេះ និយមន័យជនពិការរួមបញ្ចូលទាំងជនដែលមានជំងឺសតិស្មារតី និងជនពិការប្រាជ្ញាផងដែរ ហើយច្បាប់នេះក៏តម្រូវផងដែរថា អាគារសាធារណៈ និងទីតាំងផ្តល់សេវារដ្ឋាភិបាល រួមទាំងគ្រឹះស្ថានអប់រំផងដែរ ត្រូវមានមធ្យោបាយដែលអាចឱ្យជនពិការចេញចូលបាន។ ច្បាប់នេះមិននិយាយពីមធ្យោបាយចេញចូល ឬឡើងចុះ ពេលធ្វើដំណើរតាមយន្តហោះ ឬធ្វើដំណើរតាមមធ្យោបាយផ្សេងឡើយ។ក្រសួងសង្គមកិច្ច អតីតយុទ្ធជន និងយុវនីតិសម្បទាទទួលខុសត្រូវរួមលើការការពារសិទ្ធិជនពិការ ថ្វីបើច្បាប់នេះកំណត់ភារកិច្ចជាក់លាក់សំរាប់បណ្តាក្រសួងផ្សេងទៀត ដូចជា ក្រសួងសុខាភិបាល ក្រសួងអប់រំ ក្រសួងសាធារណៈការ និងដឹកជញ្ជូន និងក្រសួងការពារជាតិក្តី។ រដ្ឋាភិបាលបានស្នើឱ្យបណ្តាញទូរទស្សន៍ទាំងអស់ប្រើប្រាស់ការបកប្រែភាសាសញ្ញាក្នុងកម្មវិធីរបស់ខ្លួន។ គិតត្រឹមខែមិថុនា ស្ថានីយទូរទស្សន៍ចម្បងមួយមានការបកប្រែភាសាសញ្ញា ហើយក្រសួងព័ត៌មានកំពុងធ្វើការងារជាមួយនឹងស្ថានីយទូរទស្សន៍ផ្សេងៗទៀត ដើម្បីអភិវឌ្ឍ

សមត្ថភាពក្នុងការបកប្រែភាសាសញ្ញានេះ។ រដ្ឋាភិបាលបានបន្តការខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់ខ្លួនក្នុងការអនុវត្តច្បាប់នេះ ទោះបីជារយៈពេលពេញលេញសម្រាប់អនុវត្តច្បាប់នៅក្នុងករណីមួយចំនួនអាចពន្យារដល់ឆ្នាំ ២០១៥ ក៏ដោយ។ ទីស្តីការគណៈរដ្ឋមន្ត្រីបានអនុម័តអនុក្រឹត្យចំនួន ៤ ដើម្បីគាំទ្រច្បាប់នេះ។

កម្មវិធីដែលរៀបចំឡើងដោយអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលនានា បានធ្វើការកែលម្អគួរឱ្យកត់សម្គាល់ចំពោះការប្រព្រឹត្ត និងការស្តារនីតិសម្បទាលើជនពិការ ប៉ុន្តែ ពួកគាត់បានប្រឈមនឹងការរើសអើងពីសង្គមយ៉ាងច្រើន ជាពិសេសលទ្ធភាពក្នុងការទទួលបានការងារជំនាញ។

កុមារ ដែលពិការមិនធ្ងន់ធ្ងរអាចចូលសាលាបាន។ កុមារដែលមានភាពពិការច្រើន ដូចជាខ្វាក់ ថ្លង់ ឬមានបញ្ហាខួរក្បាល រៀននៅសាលាដាច់ដោយឡែក ដែលឧបត្ថម្ភដោយអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល នៅភ្នំពេញ។ យោងតាមអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលមួយ ការអប់រំសំរាប់កុមារពិការធ្ងន់ធ្ងរគ្មាននៅក្រៅក្រុងភ្នំពេញទេ។

គ្មានការដាក់កំហិតផ្លូវច្បាប់លើសិទ្ធិជនពិការក្នុងការបោះឆ្នោត ឬចូលរួមនៅក្នុងកិច្ចការស៊ីវិលឡើយ ប៉ុន្តែ រដ្ឋាភិបាលមិនបានខិតខំប្រឹងប្រែងសហការណាមួយ ដើម្បីជួយពួកគាត់ឱ្យមានការចូលរួមក្នុងកិច្ចការស៊ីវិលកាន់តែច្រើនឡើយ។ ក្រសួងសង្គមកិច្ច អតីតយុទ្ធជន និងយុវនីតិសម្បទាមានទំនួលខុសត្រូវក្នុងការបង្កើតគោលនយោបាយដើម្បីការពារសិទ្ធិ និងស្តារនីតិសម្បទាជនពិការ ក៏ដូចជាផ្តល់ការបណ្តុះបណ្តាលជំនាញសម្រាប់ពួកគាត់។

សញ្ជាតិ/ពូជសាសន៍/ជនជាតិដើមភាគតិច

ច្បាប់ស្តីពីសញ្ជាតិមិនមានចែងច្បាស់លាស់អំពីសិទ្ធិរបស់ជនជាតិដើមភាគតិចឡើយ។ ការការពារតាមរដ្ឋធម្មនុញ្ញនិយាយតែពី “ប្រជាជនខ្មែរ” ប៉ុណ្ណោះ។ អាណិកជនចិន និងវៀតណាមគឺជាជនជាតិភាគតិចភាគច្រើនជាងគេ។ ជនជាតិចិនត្រូវបានទទួលយកនៅក្នុងសង្គម ប៉ុន្តែ មានការបន្តស្អប់ខ្ពើមចំពោះជនជាតិវៀតណាម ដែលត្រូវបានគេមើលឃើញថា ជាការគំរាមកំហែងចំពោះប្រទេសជាតិ និងវប្បធម៌។ ក្រុមមួយចំនួនរួមទាំងក្រុមអ្នកនយោបាយផង បានបន្តនិយាយប្រឆាំងនឹងជនជាតិវៀតណាមយ៉ាងខ្លាំងក្លា។ ក្រុមទាំងនេះបានស្តីបន្ទោសថា មានការគ្រប់គ្រងផ្នែកនយោបាយពីរដ្ឋាភិបាលវៀតណាមលើគណបក្សប្រជាជនកម្ពុជា បញ្ហាទន្ទ្រាននៅតាមតំបន់ព្រំដែន និងបញ្ហាជាច្រើនផ្សេងទៀត ដែលក្រុមទាំងនេះបានដាក់កំហុសទៅលើជនជាតិវៀតណាម យ៉ាងហោចណាស់ក៏ក្នុងចំណែកខ្លះដែរ។

ជនជាតិដើមភាគតិច

ជាការជួយដល់ការខិតខំប្រឹងប្រែងរបស់សហគមន៍ជនជាតិដើមភាគតិច ក្នុងកិច្ចការពារទឹកដីដូនតា និងធនធានធម្មជាតិរបស់ខ្លួន រដ្ឋាភិបាលបានចេញប័ណ្ណកម្មសិទ្ធិដីរួមទៅអោយសហគមន៍ជនជាតិដើមចំនួន ២ សហគមន៍ នៅខេត្តរតនៈគីរី និងសហគមន៍ជនជាតិភាគតិចក្នុង នៅឆ្នាំ ២០១១ ២០១២ និង ឆ្នាំ ២០១៣។ ទាំងនេះគឺជាប័ណ្ណកម្មសិទ្ធិដំបូងហើយដែលត្រូវបានចេញអោយ ចាប់តាំងពីច្បាប់ភូមិបាលរបស់ជាតិត្រូវបាន អនុម័តនៅឆ្នាំ២០០១ មក។ នៅក្នុងអំឡុងពេល ៧ ខែដំបូងនៃឆ្នាំ ២០១៣ ក្រសួងដែនដីពិនិត្យសំរេចលើ ប័ណ្ណកម្មសិទ្ធិដីរួមបន្ថែមចំនួន ៥ ទៀត សំរាប់សហគមន៍ជនជាតិនៅខេត្តមណ្ឌលគីរី។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលបានរិះគន់យូរមកហើយនូវដំណើរការអនុវត្តយឺតៗនៃការផ្តល់ប័ណ្ណកម្មសិទ្ធិដីរួមហើយបានបន្តសុំ អោយមានការផ្អាកការលក់ដី និងការផ្តល់សម្បទានដីដែលប៉ះពាល់ដល់សហគមន៍ជនជាតិដើមភាគតិច។ អង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលក្នុងស្រុក និងអន្តរជាតិមានសកម្មភាពយ៉ាងសកម្មក្នុងការអប់រំសហគមន៍ជនជាតិ ដើមភាគតិចអំពីដំណើរការចុះបញ្ជីដី ព្រមទាំងផ្តល់ជាតំណាងផ្នែកច្បាប់ក្នុងវិវាទផងដែរ។

ការរលោភបំពានក្នុងសង្គម ការរើសអើង ព្រមទាំងអំពើហឹង្សាដោយហេតុផលផ្លូវភេទ និងអត្តសញ្ញាណយេនឌ័រ

មិនមានច្បាប់ដែលដាក់ទោសព្រហ្មទណ្ឌលើការស្រឡាញ់ភេទដូចគ្នាឡើយ ហើយក៏មិនមានការរើសអើងជាផ្លូវការប្រឆាំងនឹងក្រុមស្ត្រីស្រឡាញ់ស្ត្រី បុរសស្រឡាញ់បុរស បុគ្គលដែលស្រឡាញ់ទាំងបុរស និងស្ត្រី និងអ្នកវះកាត់កែអវយវៈភេទ (LGBT) នោះទេ ទោះបីជានៅតែបន្តមានការរើសអើងពីសង្គមមួយចំនួន និង ការនាំគ្នាស្អប់ក្តី ជាពិសេសនៅក្នុងតំបន់ជនបទ។ នៅខែឧសភា ក្រុមហ៊ុនក្នុងស្រុក និងអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលមួយចំនួនបានរៀបចំកម្មវិធីមោទនភាពរាជធានីភ្នំពេញប្រចាំឆ្នាំលើកទី៥ ដែលជាព្រឹត្តិការណ៍រយៈពេល ពេញមួយសប្តាហ៍ ស្តីពីក្រុម LGBT។ ពិធីនោះមានការគាំទ្រជាទូទៅពីក្រុមអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល ហើយ រួមមានតំណាងរបស់ក្រុម LGBT មកពីប្រទេសជិតខាងផងដែរ។

មិនមានរបាយការណ៍អំពីការរើសអើងពីសំណាក់រដ្ឋាភិបាលផ្អែកលើលក្ខណៈនៃចំណង់ផ្លូវភេទនៅ ក្នុងការងារ ភាពគ្មានសញ្ជាតិ ឬលទ្ធភាពទទួលបានការអប់រំ ឬការថែទាំសុខភាពឡើយ។ ប៉ុន្តែ ការស្រឡាញ់ ភេទដូចគ្នា ជាទូទៅ ទទួលរងការខ្មាចរអារ និងការសង្ស័យពីសំណាក់ប្រជាជនទូទៅ ហើយមានក្រុមគាំទ្រ តិចតួចប៉ុណ្ណោះដែលគេអាចរាយការណ៍ប្រាប់ពីករណីរើសអើង ។ ការរើសអើងក្រៅផ្លូវការប្រឆាំងនឹងក្រុម

LGBT នៅតែមាន តែអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាលក្នុងស្រុកមួយបាននិយាយថា ការរើសអើងមានការថយចុះ ដោយសារសហគមន៍របស់ក្រុម LGBT ធ្វើការបានល្អក្នុងការលើកកំពស់ការយល់ដឹងទាក់ទងនឹងបញ្ហារបស់ក្រុម LGBT ។

គ្មានសេចក្តីរាយការណ៍ពីហឹង្សា ឬការបំពានទៅលើមនុស្សក្នុងក្រុម LGBT ទេ តែការមាក់ងាយ ឬការគំរាមកំហែងអាចជាកត្តាមួយក្នុងការរារាំងមិនអោយមានការរាយការណ៍ពីករណីបែបនេះ។

អំពើហឹង្សា ឬការរើសអើងផ្សេងទៀតក្នុងសង្គម

មិនមានការរើសអើងជាផ្លូវការចំពោះអ្នកផ្ទុកមេរោគអេដស៍/ជំងឺអេដស៍ឡើយ។ ការរើសអើងចំពោះអ្នកផ្ទុកមេរោគអេដស៍/ជំងឺអេដស៍នៅក្នុងសង្គមនៅតែជាបញ្ហាតាមតំបន់ជនបទ។ ប៉ុន្តែ តាមរយៈកម្មវិធីយល់ដឹងអំពីមេរោគអេដស៍/ជំងឺអេដស៍ ការរើសអើងនេះមានកម្រិតមធ្យមផងដែរទេ។

ផ្នែកទី ៧៖សិទ្ធិកម្មករ និយោជិត

ក. សេរីភាពចូលរួម និងសិទ្ធិចរចាអនុសញ្ញារួម (Freedom of Association and the Right to Collective Bargaining)

ច្បាប់ចែងពីការការពារសិទ្ធិរបស់អ្នកធ្វើការក្នុងវិស័យឯកជន ក្នុងការបង្កើតនិងចូលរួមក្នុងសហជីពតាមការជ្រើសរើសរបស់គេ ដោយគ្មានការអនុញ្ញាតជាមុន ពីសិទ្ធិក្នុងការធ្វើកូដកម្ម និងសិទ្ធិក្នុងការចរចាអនុសញ្ញារួម ។ ថ្វីបើសហជីពអាចចងសម្ព័ន្ធ ឬចូលរួមជាសមាជិកដោយសេរីក្តី តែច្បាប់មិនចែងច្បាស់ពីសិទ្ធិរបស់គេក្នុងការចងសម្ព័ន្ធ ឬចូលជាសមាជិកជាអន្តរជាតិទេ។

ច្បាប់តម្រូវឱ្យសហជីពដាក់បញ្ជូនលក្ខន្តិកៈ និងបញ្ជីឈ្មោះមន្ត្រីសហជីពទៅក្រសួងការងារ និងបណ្តុះបណ្តាលវិជ្ជាជីវៈ (MOLVT)។ ការិយាល័យទំនាក់ទំនងការងារទទួលបន្ទុកសម្របសម្រួលដំណើរការចុះបញ្ជីការសហជីព និងផ្តល់លិខិតបញ្ជាក់ “ភាពជាតំណាងបំផុត” សម្រាប់សហជីព ដែលផ្តល់សិទ្ធិឱ្យសហជីពដែលជាតំណាងកម្មករ-និយោជិតភាគច្រើននៅក្នុងសហគ្រាសណាមួយ ធ្វើជាតំណាងកម្មករ-និយោជិតទាំងអស់នៅក្នុងសហគ្រាសនោះ។

មន្ត្រីរាជការ រួមទាំង គ្រូបង្រៀន ចៅក្រម និងមន្ត្រីយោធា ព្រមទាំងអ្នកបម្រើការងារតាមផ្ទះគ្មានសិទ្ធិបង្កើត ឬចូលរួមក្នុងសហជីពឡើយ។ បុគ្គលិកនៅក្នុងឧស្សាហកម្មដឹកជញ្ជូនតាមផ្លូវអាកាស និងផ្លូវទឹកមានសេរីភាពក្នុងការបង្កើតសហជីព ប៉ុន្តែមិនមានសិទ្ធិទទួលបានអត្ថប្រយោជន៍របបធានាផ្នែកសង្គម និងប្រាក់សោធននិវត្តន៍ឡើយ ហើយទទួលបានការលើកលែងពីការកំហិតម៉ោងការងារដែលមានចែងនៅក្នុងច្បាប់ការងារ។

ច្បាប់ចែងថា កូដកម្មអាចរៀបចំធ្វើបានលុះត្រាតែបំពេញតាមលក្ខខណ្ឌតម្រូវមួយចំនួនសិន ដែលរួមមានការបរាជ័យនៃវិធីសាស្ត្រដោះស្រាយវិវាទផ្សេងទៀត (ដូចជា ការចរចា ការផ្សះផ្សារ ឬមជ្ឈត្តកម្ម) ការបោះឆ្នោតសម្ងាត់ពីសមាជិកសហជីព និងការត្រូវជូនដំណឹងជាមុនរយៈពេល ៧ថ្ងៃ ដល់និយោជក និងក្រសួងការងារ និងបណ្តុះបណ្តាលវិជ្ជាជីវៈ។ ពុំមានច្បាប់ដែលហាមប្រាមមន្ត្រីរាជការ បុគ្គលិកនៅក្នុងវិស័យសាធារណៈ ឬបុគ្គលិកនៅក្នុងសេវាសំខាន់ៗមិនឱ្យធ្វើកូដកម្មឡើយ។ មានការការពារផ្លូវច្បាប់ដែលការពារកម្មករ-   និយោជិតពីការសងសឹក។

បទប្បញ្ញត្តិស្តីពីសិទ្ធិចរចាអនុសញ្ញារួមនៃការងារតំរូវអោយសហជីពបង្ហាញថា ខ្លួនជាតំណាងកម្មករសំរាប់ការចរចា។ បទប្បញ្ញត្តិទាំងនេះផ្តល់សិទ្ធិឱ្យសហជីពដែលមានភាពជាតំណាងបំផុត ធ្វើការចរចាអនុសញ្ញារួមហើយតម្រូវឱ្យនិយោជកត្រូវធ្វើការចរចា ប្រសិនបើសហជីពស្នើឱ្យមានកិច្ចព្រមព្រៀងអនុសញ្ញារួម។ បទប្បញ្ញត្តិទាំងនេះចងភ្ជាប់កាតព្វកិច្ចគូភាគីឱ្យឯកភាពនឹងដំណើរការចរចាដែលមានលំដាប់លំដោយត្រឹមត្រូវ និងផ្តល់សំណើ ក៏ដូចជាសំណើតបដែលសមស្រប និងសមហេតុផល ព្រមទាំងតម្រូវឱ្យនិយោជកផ្តល់ទីតាំង និងព័ត៌មានដែលទាក់ទងនឹងដំណើរការចរចាទាំងអស់ដល់សហជីព តាមការស្នើសុំរបស់សហជីព។ ច្បាប់នេះក៏ផ្តល់ឱ្យមេដឹកនាំសហជីពនូវការការពារបន្ថែមពីការបណ្តេញចេញពីការងារផងដែរ។

វិវាទការងារដែលដោះស្រាយមិនដាច់ស្រេច អាចបញ្ជូនទៅកាន់ក្រុមប្រឹក្សាអាជ្ញាកណ្តាល ដែលជាអង្គភាពរដ្ឋឯករាជ្យដែលបកស្រាយបទបញ្ញត្តិការងារនៅក្នុងករណីវិវាទសមូហភាព ដូចជា នៅពេលនិយោជិតជាច្រើនត្រូវបានបណ្តេញចេញពីការងារជាដើម។ គូភាគីអាចសម្រេចថា នឹងទទួលយកសេចក្តីសម្រេច ជាការភ្ជាប់ជាកាតព្វកិច្ចឬយ៉ាងណា។ ប្រសិនបើមិនមានភាគីណាមួយជំទាស់ទៅនឹងសេចក្តីសម្រេចទេនោះ នៅក្នុងរយៈពេល ៨ថ្ងៃ បន្ទាប់ការចេញសេចក្តីសម្រេចទេ ភាគីត្រូវជាប់កាតព្វកិច្ចដោយស្វ័យប្រវត្តិ។ វិវាទនិមួយៗអាចយកមកដោះស្រាយនៅចំពោះមុខតុលាការ ទោះបីប្រព័ន្ធតុលាការមិនមានភាពអព្យាក្រិតនិងតម្លាភាពក៏ដោយ។

តាមសេចក្តីរាយការណ៍មក កម្មករជួបឧបសគ្គក្នុងការអនុវត្តសិទ្ធិរបស់គេក្នុងការចូលរួមក្នុងសហជីពទេដោយសារនិយោជកខ្លះមិនព្រមចុះហត្ថលេខាលើសំបុត្រជូនដំណឹង ដែលទទួលស្គាល់សហជីពជាផ្លូវការ។ ក្រៅពីនេះទៀត កម្មករនៅក្នុងវិស័យកាត់ដេរនៅកម្ពុជាត្រូវបានជួលដូចជាអ្នកម៉ៅការបន្ត ដែលជាការធ្វើអោយការចូល ឬបង្កើតសហជីពមានការពិបាក។ ការពង្រឹងការអនុវត្តសិទ្ធិចូលរួមសមាគម និងសេរីភាពរួចផុតពីការរើសអើងប្រឆាំងនឹងសមាជីពគ្មានលក្ខណៈស៊ីសង្វាក់គ្នាទេ។ ទង្វើរើសអើង ការគំរាមកំហែង និងទង្វើសងសឹកប្រឆាំងនឹងសហជីពពីសំណាក់និយោជកមិនទទួលការដាក់ទណ្ឌកម្មទេ។ ពេលខ្លះ កិច្ចការរបស់រដ្ឋាភិបាលក្នុងការពង្រឹងការអនុវត្តសិទ្ធិទាំងនេះត្រូវបន្ទុចបង្អាក់ដោយសារទំនាក់ទំនងជិតស្និទ្ធនៅក្នុងចំណោមមន្ត្រីរដ្ឋាភិបាល និយោជក និងមេដឹកនាំសហជីព។ ទំនាក់ទំនងទាំងនេះបង្អាក់មិនអោយមេដឹកនាំសហជីពរាយការណ៍ពីករណីរើសអើង ហើយរាំងស្ទះដល់ដំណើរការដោយឯករាជ្យរបស់សហជីព។ មេដឹកនាំសហជីពដែលមានទំនោរទៅរដ្ឋាភិបាល មិនបានធ្វើការដោយឯករាជ្យទេ ហើយពេលខ្លះ មិនបានរាយការណ៍ពីករណីរើសអើងរបស់សហជីពទៅរដ្ឋាភិបាលទេ។ រដ្ឋាភិបាលក៏មិនផ្តល់ធនធានគ្រប់គ្រាន់សំរាប់ការពង្រឹងការអនុវត្តច្បាប់ទេ ដូចជាការផ្តល់ការបណ្តុះបណ្តាល និងធនធានដើម្បីធានាអោយក្រុមអធិការកិច្ចការងារធ្វើការបានល្អជាធម្មតា។

ការពង្រឹងការអនុវត្តសិទ្ធិចរចាជាសមូហភាពរបស់រដ្ឋាភិបាលមានលក្ខណៈមិនស៊ីសង្វាក់ទេ។ ដោយគិតមកដល់ខែមិថុនា ក្រសួងការងារ និងបណ្តុះបណ្តាលវិជ្ជាជីវៈបានព្រមានជាផ្លូវការដល់ក្រុមហ៊ុនចំនួន ១៣៤ ពីបទរំលោភច្បាប់។ ទោះបីជាក្រសួងការងារ និងបណ្តុះបណ្តាលវិជ្ជាជីវៈ ជារឿយៗ បានសម្រេចដោយឈរលើផលប្រយោជន៍របស់និយោជិតក៏ដោយ ក៏ក្រសួងកម្របានប្រើប្រាស់សិទ្ធិអំណាចស្របច្បាប់របស់ខ្លួនដើម្បីដាក់ពិន័យដល់និយោជកដែលមិនអនុវត្តបទបញ្ជារបស់ខ្លួនណាស់។ នៅក្នុងអំឡុងពេល ៦ ខែដំបូងនៃឆ្នាំ ២០១៣ ក្រសួងការងារ និងបណ្តុះបណ្តាលវិជ្ជាជីវៈបានទទួលករណីជំលោះចំនួន ៦៨ ដែលមិនទាក់ទងនឹងកូដកម្ម ហើយផ្នែកដោះស្រាយជំលោះការងាររបស់ក្រសួងបានដោះស្រាយដោយជោគជ័យនូវករណីចំនួន ១៦។ ផ្នែកដោះស្រាយជំលោះការងាររបស់ក្រសួងបានផ្ញើករណីដែលមិនត្រូវបានដោះស្រាយចំនួន ៧៩ ទៅក្រុមប្រឹក្សាអាជ្ញាកណ្តាល។ សហជីពមួយចំនួនបានជំរុញឱ្យរដ្ឋាភិបាលពង្រីកតួនាទីរបស់ក្រុមប្រឹក្សាអាជ្ញាកណ្តាល ដោយអោយរួមបញ្ចូលករណីវិវាទផលប្រយោជន៍បុគ្គល និងវិវាទផលប្រយោជន៍សមូហភាព ព្រមទាំងធ្វើឱ្យមានការភ្ជាប់កាតព្វកិច្ចចំពោះសេចក្តីសម្រេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាផងដែរ។ ពីខែមករាដល់ខែមិថុនា ក្រុមប្រឹក្សាអាជ្ញាកណ្តាលបានទទួលសំណុំរឿងចំនួន ១៣២ ដែលនៅក្នុងចំណោមនោះមាន ៣២ ករណីពាក់ព័ន្ធនឹងកូដកម្ម។

សហជីពភាគច្រើនមានសម្ព័ន្ធភាពជាមួយគណបក្សកាន់អំណាច ទោះបីជាមានខ្លះមានសម្ព័ន្ធភាពជាមួយគណបក្សប្រឆាំង ហើយមានតែមួយចំនួនតូចទេ ដែលជាសហជីពឯករាជ្យ។

ការរៀបចំបង្កើតសហជីព ឬសមាគមនៅក្នុងចំណោមបុគ្គលិកវិស័យសាធារណៈនៅតែប្រឈមមុខនឹងឧបសគ្គធំៗ។ សមាគមគ្រូបង្រៀនឯករាជ្យកម្ពុជាបានចុះបញ្ជីការជា "សមាគម" ដោយសារការហាមឃាត់ការបង្កើតសហជីពក្នុងវិស័យសាធារណៈ ហើយ រដ្ឋាភិបាលបានបដិសេធសំណើសុំការអនុញ្ញាតដង្ហែរក្បួន និងធ្វើការតវ៉ា ទោះបីជាខ្លួនបានរាយការណ៍ថា មិនមានការជ្រៀតជ្រែកដោយផ្ទាល់ណាមួយពីរដ្ឋាភិបាលក្នុងសកម្មភាពប្រចាំថ្ងៃរបស់ខ្លួនក៏ដោយ។ សមាជិកមួយចំនួនភ័យខ្លាចថា សម្ព័ន្ធភាពរបស់ខ្លួនជាមួយនឹងសមាគមអាចជាឧបសគ្គដល់អាជីពទៅមុខរបស់គេ។ សមាគមវិស័យសាធារណៈមួយផ្សេងទៀតគឺ សមាគមមន្ត្រីរាជការឯករាជ្យកម្ពុជា បានលើកឡើងថា ការភ័យខ្លាចការបៀតបៀន ការរើសអើង ឬបញ្ចុះតំណែងជាកត្តាដែលរារាំងគេមិនឱ្យចូលរួមក្នុងសមាគម។

រដ្ឋាភិបាលបានអនុញ្ញាតឱ្យមានកូដកម្មភាគច្រើននៅក្នុងរោងចក្រ ប៉ុន្តែបានបដិសេធការស្នើសុំរបស់កម្មករក្នុងការរៀបចំក្បួនដង្ហែរបាតុកម្មនៅក្រៅទីតាំងរោងចក្រ។

នៅក្នុងរយៈពេល ៦ ខែដំបូងនៃឆ្នាំ នគរបាលបានចូលអន្តរាគម នៅពេលកម្មករកាត់ដេរបិទផ្លូវធំៗក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ។ កាលពីខែឧសភា មនុស្សជាង ២០ នាក់បានរងរបួស នៅពេលនគរបាល និងកម្មកររោងចក្រដែលធ្វើកូដកម្មប៉ះទង្គិចគ្នានៅក្រៅរោងចក្រកាត់ដេរ Sabrina ។ ក្នុងអំឡុងពេលនៃការធ្វើកូដកម្មរបស់គេដើម្បីទាមទារអត្ថប្រយោជន៍បន្ថែម កម្មករបានបិទផ្លូវធំមួយ ដែលនាំអោយនគរបាលចូលអន្តរាគម។ កម្មករចំនួន ៧ នាក់ត្រូវបានបញ្ជូនទៅមន្ទីរពេទ្យ រួមទាំងកម្មករមានផ្ទៃពោះម្នាក់ផងដែលបានរលូតកូន ថ្វីបើមូលហេតុនៃការរលូតកូននោះមិនត្រូវបានកំណត់ច្បាស់គ្គី។ នៅខែវិច្ឆិកា ហឹង្សាបានផ្ទុះឡើងនៅកន្លែងដើរក្បួនរបស់កម្មកររោងចក្រកាត់ដេរ SL នៅពេលកម្មករដុតរថយន្តរបស់នគរបាល ហើយវាយនគរបាលដែលត្រូវបានចាត់អោយទៅបង្វែរផ្លូវនៃការដើរក្បួន។ ជាការឆ្លើយតបវិញ អាជ្ញាធរបានប្រើឡានទឹក បាញ់ឧស្ម័នចេញទឹកភ្នែក និងបាញ់គ្រាប់កាំភ្លើងពិត ដើម្បីបំបែកហ្វូងមនុស្ស។ ការប៉ះទង្គិចគ្នានោះបាននាំអោយមនុស្សម្នាក់រងគ្រាប់កាំភ្លើងស្លាប់ ហើយមនុស្ស ៩ នាក់ទៀតរងរបួសធ្ងន់។ នគរបាលបានចាប់ខ្លួនមនុស្សប្រមាណ ៤០ នាក់ ហើយទាំងអស់គ្នា លើកលែងតែមនុស្ស ២ នាក់ចេញ ត្រូវបានដោះលែង ក្នុងរយៈពេលមួយថ្ងៃ។

នៅថ្ងៃទី ២៥ ខែមិថុនា តុលាការខេត្តស្វាយរៀងបានកាត់ទោសកំបាំងមុខអោយអតីតអភិបាលក្រុងបាវិត ឈ្មោះ ឈូក បណ្ឌិតអោយជាប់ពន្ធនាគារចំនួន ១៨ ខែ ពីបទចោទថា បានបាញ់ហ្វូងកម្មករកាត់ដេរ

តវ៉ាចំនួនប្រមាណ ៥០០០ នាក់ ហើយធ្វើអោយរបួសស្ត្រី ៣ នាក់។ មកដល់ខែតុលា ឈ្មោះ ឈ្យូក បណ្ឌិត នៅគេចខ្លួននៅឡើយ។

មានរបាយការណ៍គួរអោយជឿទុកចិត្តថា មានការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញប្រឆាំងនឹងសហជីពពីសំណាក់និយោជក រួមទាំងការបណ្តេញមេដឹកនាំសហជីពក្នុងរោងចក្រកាត់ដេរ និងសហគ្រាសផ្សេងទៀតចេញពីការងារផងដែរ។ នៅក្នុងរោងចក្រមួយចំនួន ថៅកែទំនងជាបានបង្កើត ឬគាំទ្រសហជីពដែលគាំទ្រថៅកែ ឬបន្ថយឥទ្ធិពលមេដឹកនាំសហជីព ដោយបង្ករបញ្ហាដល់ការងាររបស់ពួកគេ។

ទោះបីជាបទប្បញ្ញត្តិច្បាប់ការពារកូដករពីការសងសឹកក៏ដោយ ក៏មានរបាយការណ៍គួរអោយជឿទុកចិត្តដបានថា កម្មករ-និយោជិតត្រូវបានបណ្តេញចេញពីការងារដោយឈរលើមូលដ្ឋានមិនពិត បន្ទាប់ពីពួកគេបានរៀបចំ ឬចូលរួមនៅក្នុងកូដកម្ម។ ទោះបីជាកូដកម្មភាគច្រើនមិនស្របច្បាប់ក៏ដោយ តែការចូលរួមនៅក្នុងកូដកម្មមិនស្របច្បាប់មិនមែនជាហេតុផលដែលអាចទទួលយកបានតាមផ្លូវច្បាប់ សំរាប់បណ្តេញកម្មករ-និយោជិតចេញពីការងារឡើយ។ នៅក្នុងករណីខ្លះ និយោជកបានដាក់សម្ពាធលើកូដករឱ្យទទួលយកសំណង និងឈប់ពីការងាររបស់ខ្លួន។

មានដំណោះស្រាយសម្រាប់បញ្ហានៃការបណ្តេញចេញពីការងារបែបនេះ តែគ្មានដំណោះស្រាយណាមួយដែលត្រូវបានចាត់ទុកថាមានប្រសិទ្ធភាពនោះទេ។ ក្រសួងការងារ និងបណ្តុះបណ្តាលវិជ្ជាជីវៈអាចចេញបទបញ្ជាឱ្យប្រគល់ការងារទៅឱ្យកម្មករ-និយោជិតវិញបាន ប៉ុន្តែជារឿយៗ បទបញ្ជាទាំងនេះបានបង្កឱ្យមានការដាក់សម្ពាធពីថៅកែឱ្យកម្មករលាឈប់ពីការងារ ជាថ្នូរទៅនឹងការទូទាត់លុយទៅវិញ។ ពេលខ្លះថៅកែមិនបានគោរពសាលក្រមរបស់តុលាការអោយទទួលយកកម្មករអោយចូលធ្វើការវិញទេ ។

នៅខែតុលា ឆ្នាំ ២០១២ សមាគមរោងចក្រកាត់ដេរកម្ពុជា និងសហព័ន្ធសហជីពចំនួន ៨ បានចុះហត្ថលេខាលើអនុស្សារណៈយោគយល់គ្នា (MOU) មួយ ដែលអ្នកសង្កេតការជាច្រើនជឿថា នឹងនាំដល់ការចរចាអនុសញ្ញារួមបានច្រើន ហើយបន្ថយការធ្វើកូដកម្ម។ MOU នេះកំណត់អោយរោងចក្រ និងកម្មករ និយោជិតទទួលយកការសំរេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាអាជ្ញាកណ្តាល។ ហត្ថលេខីលើ MOU បានធ្វើការប្រជុំប្រចាំត្រីមាសនៅខែកុម្ភៈ មិថុនា និងតុលា ដើម្បីពិភាក្សាពីការអនុវត្តតាម MOU និងការពង្រឹងការអនុវត្តការសំរេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាអាជ្ញាកណ្តាល។

ខ. ការហាមឃាត់មិនអោយមានការងារដោយបង្ខំ ឬការងារបែបកាតព្វកិច្ច

ច្បាប់ហាមប្រាមមិនអោយមានការងារដោយបង្ខំ ឬជាកាតព្វកិច្ចទេ ប៉ុន្តែ មានការរាយការណ៍ថា ការធ្វើដូច្នេះមានឡើងនៅក្នុងការងារតាមផ្ទះ និងនៅក្នុងវិស័យក្រៅផ្លូវការ។ កុមារនៅក្នុងគ្រួសារក្រីក្រនៅតែប្រឈមនឹងហានិភ័យ ដោយសារពេលខ្លះ គ្រួសារអ្នកមានបានយកលេសមនុស្សធម៌ដើម្បីជួលគេឱ្យធ្វើជាអ្នកបម្រើតាមផ្ទះ ប៉ុន្តែគោលបំណងគឺដើម្បីរំលោភបំពាន និងកេងប្រវ័ញ្ចពួកគេ។ មានការនិយាយផងដែរពីការបង្ខំអោយធ្វើពលកម្មក្នុងផ្នែកនេសាទ កសិកម្ម និងផ្នែកសំណង់។ មន្ត្រីរដ្ឋាភិបាលបានរាយការណ៍ថា ការពិនិត្យលក្ខខណ្ឌការងារ និងប្រាក់បៀវត្សរ៍របស់អ្នកបម្រើតាមផ្ទះ អ្នកធ្វើការក្នុងផ្នែកនេសាទ កសិកម្ម និងផ្នែកសំណង់នៅតែមានការលំបាកដោយសារតែលក្ខណៈក្រៅផ្លូវការនៃការងាររបស់គេ។

សូមចូលមើល*របាយការណ៍ស្តីពីការជួញដូរមនុស្ស*របស់ក្រសួងការបរទេសសហរដ្ឋអាមេរិកតាមគេហទំព័រ www.state.gov/j/tip។

គ. ការហាមឃាត់ចំពោះពលកម្មកុមារ និងអាយុធ្វើការងារអប្បបរមា

ច្បាប់កំណត់ថា អាយុធ្វើការងារអប្បបរមាគឺ ១៥ ឆ្នាំ ហើយសម្រាប់ការងារដែលមានគ្រោះថ្នាក់ អាយុអប្បបរមានេះគឺ ១៨ ឆ្នាំ។ ច្បាប់អនុញ្ញាតឱ្យកុមារអាយុចន្លោះពី ១២ ទៅ ១៥ឆ្នាំ ចូលរួមក្នុង “ការងារស្រាល” ដែលជាការងារមិនមានគ្រោះថ្នាក់ដល់សុខភាពរបស់កុមារទាំងនោះ ក៏ដូចជាមិនប៉ះពាល់ដល់ការសិក្សា។ ច្បាប់កំណត់ថា ម៉ោងការងាររបស់កុមារអាយុ ១២ ទៅ ១៥ឆ្នាំ មិនអាចលើសពី ៤ ម៉ោងក្នុងមួយថ្ងៃឡើយ សម្រាប់ថ្ងៃសិក្សា និង ៧ ម៉ោងក្នុងមួយថ្ងៃ សម្រាប់ថ្ងៃឈប់សម្រាក ហើយហាមឃាត់ការធ្វើការនៅចន្លោះពីម៉ោង ៨:០០ យប់ ដល់ម៉ោង ៦:០០ព្រឹក។ រដ្ឋាភិបាលក៏ហាមឃាត់ការទទួលកុមារឱ្យបម្រើការងារនៅក្នុងវិស័យ ដែលមានហានិភ័យចម្បងដល់សុវត្ថិភាព ឬហានិភ័យសុខភាពចំពោះអនីតិជន។

ក្រសួងការងារ និងបណ្តុះបណ្តាលវិជ្ជាជីវៈមានការទទួលខុសត្រូវក្នុងការធ្វើអធិការកិច្ចលើពលកម្មកុមារ ទាំងក្នុងវិស័យសេដ្ឋកិច្ចផ្លូវការ និងក្រៅផ្លូវការ ប៉ុន្តែ អធិការការងាររបស់ក្រសួងនេះមិនបានធ្វើអធិការកិច្ចក្នុងវិស័យសេដ្ឋកិច្ចក្រៅផ្លូវការ ឬពង្រឹងការអនុវត្តច្បាប់នៅក្នុងឧស្សាហកម្មខុសច្បាប់ទេ ដូចជានៅតាមរោងចក្រកាត់ដេរដែលមិនចុះបញ្ជីការ និងបើកដំណើរការដោយមិនមានអាជ្ញាប័ណ្ណពីក្រសួងការងារ និងបណ្តុះបណ្តាលវិជ្ជាជីវៈ និងក្រសួងពាណិជ្ជកម្មជាដើម។ នៅក្នុងវិស័យផ្លូវការ អធិការការងារបានធ្វើការ

ពិនិត្យជាប្រចាំចំពោះឧស្សាហកម្មមួយចំនួន ដូចជាវិស័យកាត់ដេរ (ដែលមានបញ្ហាពលកម្មកុមារតិចតួចប៉ុណ្ណោះ) ប៉ុន្តែ នៅក្នុងឧស្សាហកម្មមួយចំនួនទៀតដែលអាចមានពលកម្មកុមារខ្ពស់បំផុត ការធ្វើអធិការកិច្ចការងារកើតឡើងតែក្នុងករណីដែលមានពាក្យបណ្តឹងប៉ុណ្ណោះ។ មានអធិការការងារចំនួន ១២ នាក់នៅក្នុងរាជធានីភ្នំពេញ និង ២៧នាក់ នៅថ្នាក់ក្រុង និងខេត្តដែលទទួលបន្ទុកបញ្ហាពលកម្មកុមារ។ ចំនួនអធិការការងារទាំងនេះមិនគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការពង្រឹងការអនុវត្តច្បាប់ពាក់ព័ន្ធឡើយ។ ច្បាប់ការងារចែងអំពីការដាក់ពិន័យចំនួនពី ៣១ ទៅ ៦០ ដង នៃប្រាក់ឈ្នួលប្រចាំខែសំរាប់ចុងចោទដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ពីបទរំលោភលើបទបញ្ញត្តិស្តីពីពលកម្មកុមារ។

ពលកម្មកុមារមានច្រើនក្នុងផ្នែកកសិកម្ម សិប្បកម្មផលិតឥដ្ឋ ការលីសែង ការដ្ឋានផលិតអំបិល សិប្បកម្មកែច្នៃបង្គារ វិស័យនេសាទ ការងារតាមផ្ទះ និងផលិតកម្មកៅស៊ូ។ កុមារក៏មានធ្វើជាអ្នកសុំទាន អ្នកដើរលក់តាមផ្លូវ អ្នកខាត់ស្បែកជើង និងអ្នកដើររើសរបស់អេតចាយផងដែរ។ពលកម្មកុមារក៏ត្រូវបានគេរាយការណ៍ថា មាននៅក្នុងវិស័យកាត់ដេរសំលៀកបំពាក់ និងស្បែកជើង ក៏ដូចជាវិស័យបដិសណ្ឋារកិច្ចផងដែរ ប៉ុន្តែ មានកម្រិតទាប។ នៅក្នុងរបាយការណ៍ប្រចាំឆ្នាំរបស់ខ្លួន កម្មវិធីដែលមានឈ្មោះថាកម្មវិធីរោងចក្រល្អនៅកម្ពុជា បានកត់សំគាល់លើការសង្ស័យលើការប្រើកុមារអោយធ្វើពលកម្ម នៅតាមរោងចក្រចំនួន ១៣ ក្នុងចំណោមរោងចក្រដែលត្រូវបានធ្វើអធិការកិច្ចទៅលើ។

សូមចូលមើល *របកគំហើញស្តីពីទម្រង់ធ្ងន់ធ្ងរនៃពលកម្មកុមារ* របស់ក្រសួងការងារសហរដ្ឋអាមេរិក នៅគេហទំព័រ www.dol.gov/ilab/programs/ocft/tda.htm។

ឃ. លក្ខខណ្ឌការងារដែលអាចទទួលយកបាន

ច្បាប់តម្រូវឱ្យក្រសួងការងារ និងបណ្តុះបណ្តាលវិជ្ជាជីវៈកំណត់ប្រាក់ឈ្នួលអប្បបរមាក្នុងវិស័យកាត់ដេរ ដោយផ្អែកលើអនុសាសន៍របស់គណៈកម្មាធិការប្រឹក្សាការងារ។ បន្ទាប់ពីមានការចរចារាប់សប្តាហ៍ក្នុងចំណោមអ្នកតំណាងមកពីរដ្ឋាភិបាល សហជីព និងសមាគមរោងចក្រកាត់ដេរកម្ពុជាមក រដ្ឋាភិបាលបានប្រកាសកាលពីខែមិនាថា ប្រាក់ខែអប្បរិមាសំរាប់កម្មករ និយោជិតក្នុងវិស័យកាត់ដេរនឹងមានការកើនឡើងពី ២៤៤ ០០០ រៀល (៦១ ដុល្លា) ក្នុងមួយខែ ដល់ ៣០០ ០០០ រៀល (៧៥ ដុល្លា) ក្នុងមួយខែ ដោយចាប់ផ្តើមពីថ្ងៃទី ១ ឧសភា។ បន្ថែមពីលើនេះទៀត កម្មករនិយោជិតអាចទទួលបានប្រាក់បន្ថែមចំនួន ២០ ០០០ រៀលទៀត (៥ ដុល្លា) ក្នុងមួយខែ សំរាប់ថ្លៃថែទាំសុខភាព ។ ច្បាប់មិនកំណត់ប្រាក់ខែអប្បរិមាសំរាប់វិស័យណា

មួយផ្សេងទៀតទេ។ ធនាគារពិភពលោកកំណត់ប្រាក់ចំណូលត្រឹម ៥.០០០រៀល (១,២៥ដុល្លារអាមេរិក) ក្នុងមួយថ្ងៃជាកម្រិតខ្សែបន្ទាត់ភាពក្រីក្រ។

ច្បាប់ចែងម៉ោងធ្វើការជាបទដ្ឋានតាមច្បាប់ចំនួន ៤៨ ម៉ោងក្នុងមួយសប្តាហ៍ ហើយមិនលើសពី ៨ ម៉ោងក្នុងមួយសប្តាហ៍ឡើយ។ ច្បាប់កំណត់អត្រាបៀវត្សការងារនៅពេលយប់ចំនួន ១៣០% នៃបៀវត្សការងារនៅពេលថ្ងៃ និង១៥០% នៃបៀវត្សការងារពេលថ្ងៃសំរាប់ម៉ោងបន្ថែម ហើយអត្រានេះឡើងដល់ ២០០% បើការងារថែមម៉ោងនោះត្រូវបានធ្វើនៅពេលយប់ នៅថ្ងៃអាទិត្យ ឬចំថ្ងៃបុណ្យ។ កម្មករនិយោជិតត្រូវបានអនុញ្ញាតអោយធ្វើការថែមម៉ោងចំនួន ២ ម៉ោង ក្នុងមួយថ្ងៃ។ ច្បាប់ដែលហាមការធ្វើការលើសម៉ោងច្រើនពេក ចែងថាការងារថែមម៉ោងទាំងអស់ត្រូវតែធ្វើតាមការស្ម័គ្រចិត្ត និងមានចែងពីថ្ងៃឈប់សំរាកប្រចាំឆ្នាំដោយមានទទួលប្រាក់បៀវត្ស។

ច្បាប់ចែងថា កន្លែងធ្វើការគួរមានស្តង់ដារសុខភាព និងសុវត្ថិភាពគ្រប់គ្រាន់សំរាប់សុខមាលភាពរបស់កម្មករ-និយោជិត។ ច្បាប់មានចែងអំពីការពិន័យដែរ ប៉ុន្តែ មិនមានបទប្បញ្ញត្តិជាក់លាក់ដើម្បីការពារកម្មករ-និយោជិត ដែលតវ៉ាអំពីលក្ខខ័ណ្ឌមិនមានសុវត្ថិភាព ឬប៉ះពាល់ដល់សុខភាពឡើយ។

រដ្ឋាភិបាលមិនបានពង្រឹងការអនុវត្តស្តង់ដារពាក់ព័ន្ធនឹងសំណងម៉ោងការងារ និងសំណងការងារថែមម៉ោង ឱ្យមានប្រសិទ្ធភាពឡើយ។ កម្មករ-និយោជិតបាននិយាយថា ជារឿយៗ ការងារថែមម៉ោងមានចំនួនលើសលុបពេក ហើយពេលខ្លះជាការតម្រូវឱ្យធ្វើតែម្តង។ នៅក្រៅពីឧស្សាហកម្មកាត់ដេរ បទប្បញ្ញត្តិស្តីពីម៉ោងការងារ កម្រត្រូវបានអនុវត្តណាស់។ ការងារថែមម៉ោងមិនទៅតាមការស្ម័គ្រចិត្តនៅតែជាបញ្ហាមួយ គ្រាន់តែមានការថយចុះនៅអំឡុងឆ្នាំនៃរបាយការណ៍នេះ។ និយោជកច្រើនតែបានបង្ខិតបង្ខំឱ្យនិយោជិតធ្វើការងារ។ ជារឿយៗ បុគ្គលិកកម្មករប្រឈមមុខនឹងការពិន័យ ការបណ្តេញចេញពីការងារ ឬការបាត់បង់ប្រាក់ឧបត្ថម្ភ ប្រសិនបើពួកគេមិនព្រមធ្វើការងារថែមម៉ោង។

រដ្ឋាភិបាលបានពង្រឹងការអនុវត្តស្តង់ដារដែលត្រូវបានកំណត់ដោយមិនបានខ្ជាប់ខ្ជួនទេ ម្យ៉ាងដោយសារខ្វះបុគ្គលិកដែលមានជំនាញ និងខ្វះឧបករណ៍។ នាយកដ្ឋានអធិការកិច្ចការងាររបស់ក្រសួងការងារ និងបណ្តុះបណ្តាលវិជ្ជាជីវៈគឺជាទីភ្នាក់ងារពង្រឹងការអនុវត្តដ៏ចម្បងមួយ ហើយនៅអំឡុងឆ្នាំនេះ ទីភ្នាក់ងារបានចេញការព្រមានចំនួន ១៣៤ ដល់ក្រុមហ៊ុន ទាក់ទងនឹងការរំលោភលើច្បាប់ការងារ ក្នុងរយៈពេល ៦ ខែដំបូង។ ទោះបីជាក្រសួងការងារមានអ្នកធ្វើអធិការកិច្ចក្តី តែកង្វះថវិកា អំពើពុករលួយដែលមានរាលដាល និងការដាក់ពិន័យមិនគ្រប់គ្រាន់បានបន្ទុចបង្អាក់ដល់ប្រសិទ្ធភាពការងារនេះ។ ដូច្នេះ តួនាទីតាមត្រួតពិនិត្យ

មើលរបស់កម្មវិធីរោងចក្រល្អនៅកម្ពុជាមានសារៈសំខាន់កាន់តែច្រើនឡើង សំរាប់ឧស្សាហកម្មកាត់ដេរនៅកម្ពុជា។ អនុស្សារណៈនៃការយោគយល់គ្នាដែលនាំដល់ការបង្កើតកម្មវិធីរោងចក្រល្អនៅកម្ពុជា នឹងផុតកំណត់នៅដំណាច់ឆ្នាំ។ ដោយគិតមកត្រឹមខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១៣ ការចរចារវាងកម្មវិធីនេះ រដ្ឋាភិបាល និងសមាគមរោងចក្រកាត់ដេរ ដើម្បីបន្តអនុស្សារណៈនៃការយោគយល់គ្នានេះ ត្រូវបានបន្តធ្វើ។

របួស និងបញ្ហាសុខភាពដែលពាក់ព័ន្ធនឹងការបំពេញការងារកើតមានជាទូទៅ។ រោងចក្រកាត់ដេរធំៗភាគច្រើនដែលផលិតសម្រាប់ទីផ្សារនៅក្នុងប្រទេសអភិវឌ្ឍន៍បានបំពេញតាមស្តង់ដារសុខភាព និងសុវត្ថិភាពបានខ្ពស់គួរសម ដោយសារតែមានលក្ខខណ្ឌកិច្ចសន្យារបស់ខ្លួនជាមួយអ្នកទិញ។ ចំណែកលក្ខខណ្ឌការងារនៅក្នុងរោងចក្រខ្នាតតូច និងសិប្បកម្មវិញ មានលក្ខខណ្ឌមិនល្អទេ ហើយជារឿយៗ មិនបានបំពេញស្តង់ដារអន្តរជាតិឡើយ។ មូលនិធិជាតិផ្នែកសន្តិសុខសង្គមបានរាយការណ៍ថា នៅក្នុងរយៈពេល ៦ ខែដំបូង មាន ៧ ០៤៣ ករណីរបួសពេលកំពុងបំពេញការងារ និង មានស្លាប់ចំនួន ៥៤ នាក់ ពេលកំពុងបំពេញការងារ។ នៅក្នុងអំឡុងពេលជាមួយគ្នានោះដែរ មូលនិធិនេះតាមសេចក្តីរាយការណ៍មកថា បានពិន័យក្រុមហ៊ុនចំនួន ៦ ដែលមិនគោរពតាមបទបញ្ញត្តិនិងបទបញ្ជារបស់មូលនិធិ ហើយបានប្តឹងក្រុមហ៊ុន ៣ ទៀតទៅតុលាការ។

មួយនាក់បានស្លាប់ ហើយមួយចំនួនទៀតបានរងរបួស នៅពេល ២ ខែឧសភា កម្មករ ១៦ នៅថ្ងៃទីចំណាំែកនៃរោងចក្រ Wingstar Shoe Factory រលំ ដោយសារការសាងសង់មិនល្អ និងការផ្ទុកធ្ងន់ពេក។ រយៈពេល ៤ ថ្ងៃក្រោយមក កម្មករចំនួនជាង ២០ នាក់បានរងរបួស នៅពេលរោងបាយ និងកន្លែងផ្លូវដើរដែលនៅជាប់គ្នានោះ នៅរោងចក្រង Top World Garment បានរលំ។

នៅក្នុងរបាយការណ៍ប្រចាំឆ្នាំរបស់ខ្លួន កម្មវិធីរោងចក្រល្អនៅកម្ពុជាបានលើកឡើងពីសុវត្ថិភាពអគ្គីភ័យ ថាជាកង្វល់ពិសេសមួយ។ របាយការណ៍នោះបានកត់សំគាល់ថា ១៥% នៃរោងចក្រដែលត្រូវបានចុះមើលបានចាក់សោរទ្វារក្នុងពេលកម្មករធ្វើការ ហើយមាន ៥៣% មានផ្លូវចេញមានការរាំងខ្ទប់ចេញមិនរួច។ តួលេខនេះឆ្លុះបញ្ចាំងពីការថយចុះនៃការគោរព បើធៀបនឹងឆ្នាំទៅ។

មូលនិធិជាតិផ្នែកសន្តិសុខសង្គមបានរាយការណ៍ថា នៅក្នុងអំឡុងពេល ៦ ខែដំបូង មានកម្មករ-និយោជិត ៣១៦ នាក់បានដួលសន្លប់នៅតាមរោងចក្រចំនួន ៦ ទូទាំងប្រទេស ក្នុងពេលកំពុងបំពេញការងារ ។ នៅខែកក្កដា មានកម្មករចំនួន ៤៥ នាក់ នៅរោងចក្រកាត់ដេរ Elite (Cambodia) Co. Ltd បានសន្លប់ក្រោយពីវិលមុខដោយសារក្លិនកៅស៊ូឆេះពីរៀងចក្រស្បែកជើងដែលនៅក្បែរខាង។ កម្មករបានទទួលការ

ព្យាបាលនៅគ្លីនិកមួយក្នុងមូលដ្ឋាន ហើយមិនស្ថិតក្នុងស្ថានភាពធ្ងន់ធ្ងរទេ ហើយប៉ុន្មានម៉ោងក្រោយមក ត្រូវបានអោយចេញមកវិញ។ កម្មវិធីស្តីពីរោងចក្រល្អនៅកម្ពុជាបានធ្វើយុទ្ធនាការការពារការដួលសន្លប់ ដើម្បីលើកកំពស់ការយល់ដឹងក្នុងចំណោមកម្មករពីបុព្វហេតុដែលអាចមាននៃការដួលសន្លប់ ដូចជាអាហារូបត្ថម្ភ និងសុខភាពកម្មករមិនល្អ ការមិនសូវមានខ្យល់ចេញចូលល្អក្នុងរោងចក្រ កំដៅខ្លាំងពេក ហើយបានបង្រៀនកម្មករពីវិធីការពារកុំអោយមានឧប្បត្តិហេតុបែបនេះកើតឡើង។

កំណើននៃគ្រោះថ្នាក់ទាក់ទងនឹងការងារត្រូវបានរាយការណ៍ថាមានក្នុងឧស្សាហកម្មសំណង់ ដោយមានកម្មករសំណង់ ៣ នាក់បានស្លាប់ ក្នុងគ្រោះថ្នាក់ ៣ ដោយឡែកពីគ្នា កាលពីខែសីហា។

នៅក្នុងឆ្នាំ ២០១១ រដ្ឋាភិបាលបានបង្កើតយុទ្ធសាស្រ្តជាតិគាំពារសង្គម (NSPS) សម្រាប់ជនក្រីក្រ និងជនងាយរងគ្រោះ ដែលគ្រោងថានឹងនៅតែមានសុពលភាពរហូតដល់ឆ្នាំ២០១៥។ យុទ្ធសាស្រ្តជាតិគាំពារសង្គមនេះមានទស្សនវិស័យសម្រេចឲ្យបាននូវ “ប្រព័ន្ធជាតិគាំពារសង្គមថ្នាក់ជាតិដ៏មានប្រសិទ្ធភាព តម្លៃសមស្រប និងប្រកបដោយនិរន្តរភាព” ដោយមានការរៀបចំកម្មវិធីមួយចំនួនសំដៅបញ្ចប់ភាពក្រីក្ររាំរ៉ៃ ភាពអត់ឃ្លាន និងភាពគ្មានការងារធ្វើ។ រដ្ឋាភិបាលបានប្តេជ្ញាកាត់បន្ថយអត្រាភាពក្រីក្រពី ២៥,៨ភាគរយ នៅឆ្នាំ២០១០ មកត្រឹម ១៩,៥ភាគរយ នៅឆ្នាំ២០១៥ ខាងមុខនេះ។

រដ្ឋធម្មនុញ្ញបានចែងថា ពលរដ្ឋខ្មែរទាំង ២ ភេទទទួលបានប្រាក់បៀវត្សស្មើគ្នា ចំពោះការងារដូចគ្នា។